

”Oon sitä mieltä, että kyllähän koulu muuttuu paljon kylmemmäksi paikaksi, jos täällä ei kosketusta sallittaisi missään kohtaa eikä tilanteessa.”

Luokanopettajien kokemuksia ja käsityksiä kosketuksesta osana oppilaiden kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta

Annina Mikonmäki

0503918

Pro gradu -tutkielma

Kasvatustieteiden tiedekunta

Luokanopettajakoulutus

Lapin yliopisto

Syksy 2022

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Oon sitä mieltä, että kyllähän koulu muuttuu paljon kylmemmäksi paikaksi, jos täällä ei kosketusta sallittaisi missään kohtaa eikä tilanteessa.”

Luokanopettajien kokemuksia ja käsityksiä kosketuksesta osana oppilaiden kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta

Tekijä/-t: Anniina Mikonmäki

Koulutusohjelma/oppiaine: Luokanopettajakoulutus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma [X] Lisensiaatintutkimus [ ]

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 54 + 1

Vuosi: 2022

Tiivistelmä:

Pro gradu- tutkielmani tarkoituksena on kuvata luokanopettajien käsityksiä ja kokemuksia kosketuksesta osana oppilaiden kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta. Päädyin aihevalintaani sen jännittyneisyyden ja ristiriitaisuuden vuoksi.

Teoriataustassa tarkastelen kosketusta koskevaa aiempaa tutkimusta. Kosketus on yhteiskunnallinen kulttuurinen ja yksilöllinen ilmiö, jota koulussa ohjeistetaan myös lainsäädännöllä. Tutkimuksessani haluan kuvata opettajien kokemuksia ja käsityksiä siitä, mitkä tekijät vaikuttavat koskettamiseen, millaisia tavoitteita koskettamisella on sekä millaisena kosketuksen merkitys nähdään koulussa ja opetustyössä.

Empiirisen aineiston hankin puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Tutkimushenkilöinä on kahdeksan luokanopettajaa. He edustavat sekä miehiä (n=3) että naisia (n=5). Noudatin aineiston analyysissä fenomenografisen tutkimusotteen piirteitä luomalla tuloksista tulosvaruuden kategorioineen.

Tutkimustulokset osoittavat, että oppilaantuntemus, oppilaalta tuleva lupa, ikä, sukupuoli ja nykyajan uutisointi ovat merkittäviä tekijöitä, joiden perusteella opettaja tekee päätöksen koskettamisesta tai koskematta jättämisestä. Erityisesti uutisointi ja sosiaalisen median kautta tullut näkyvyys on saanut opettajat tietoisemmiksi ja varovaisemmiksi kosketuksen käytössä. Opettajien käsitysten mukaan kosketus voi toimia ohjaamisen ja rauhoittamisen välineenä, välittämisen ja kannustamisen ilmaisemisenä ja sanallisen viestin vahvistajana.

Avainsanat: kosketus, koulu, luokanopettaja, fenomenografia

[X] Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	3
2 KOSKETUS OPETTAJAN JA OPPILAAN VUOROVAIKUTUKSESSA	5
2.1 Kosketusta koskeva aiempi tutkimus	5
2.2 Kosketus yhteiskunnallisena, kulttuurisena ja yksilöllisenä ilmiönä	10
2.3 Koulussa tapahtuva kosketus ja lainsäädäntö.....	15
3 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYS	19
4 METODOLOGIA	20
4.1 Fenomenografinen tutkimusote	20
4.2 Aineistonkeruu ja -analyysi.....	21
5 OPETTAJIEN KOKEMUKSET JA KÄSITYKSET OPPILAIDEN KANSSA TAPAHTUVASTA VUOROVAIKUTUKSESTA	24
5.1 Opettajan koskettamiseen vaikuttavat tekijät	24
5.1.1 Lupa koskettamiseen ja oppilaantuntemus.....	24
5.1.2 Oppilaan ikä ja sukupuoli.....	28
5.2.3 Tietoisuus julkisuudesta	30
5.2 Koskettamisen tavoitteet	32
5.2.1 Ohjaamisen ja rauhoittamisen väline.....	32
5.2.2 Välittämisen ja kannustamisen ilmaisemisena	36
5.2.3 Sanallisen viestin vahvistaminen.....	38
5.1 Kosketuksen merkityksen kokeminen.....	40
5.3.1 Kosketuksen merkitys osana koulumaailmaa.....	40
5.3.2 Kosketuksen merkitys osana omaa opettajuutta	41
6 POHDINTA	44
6.1 Tutkimustulosten yhteenvetoa ja tarkastelua.....	44
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	47
6.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusmahdollisuudet.....	49
LÄHTEET	51
LIITTEET.....	55
Liite 1: Puolistrukturoitu haastattelurunko	55

1 JOHDANTO

Kiinnostuin opintojen aikana kosketuksesta osana opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutusta. Kursseilla muistan opiskelukavereideni muotoilleen kysymykset ”milloin lasta saa koskettaa?”. Käydyistä keskusteluista heijastui se, että kosketusta pidettiin varottavana asiana ja mietittiin tilanteita, jotka pakottavat opettajan koskettamaan oppilasta. Aihetta käsiteltiin paljon varovaisuuden ja enemmän negatiivisen kautta eikä esiin tuotu kosketuksen positiivisia puolia. Tämän vuoksi kiinnostuin, miten työelämässä olevat opettajat kokevat kosketuksen osana työtään. Tutkimukseni käsittelee luokanopettajien kokemuksia ja käsityksiä kosketuksesta osana oppilaiden kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta. Tavoitteena tutkimuksellani on lisätä tietoa koulussa tapahtuvasta opettajan ja oppilaan välisestä kosketuksesta tuomalla opettajien näkökulma esiin.

Opettaja- lehden artikkelissa esiteltiin lyhyesti opettajien kokemuksia koskettamisesta koulumaailmassa. Opettajilta kysyttiin, kuuluuko koskettaminen kouluun ja vastaajista neljä viidestä oli sitä mieltä, että koskettaminen kuuluu luonnollisena osana kouluun. Vaikka koulu koettiin luonnollisena paikkana opettaa luontevaa koskettamista, niin esiin nousseet seksuaalisen häirinnän tapaukset ovat saaneet opettajat varovaisemmiksi oppilaan koskettamisen kanssa. Kuitenkin koskettaminen miellettiin seksuaaliseksi vasta oppilaan ollessa murrosiän kynnyksellä. (Tikkanen 2018, OAJ.) Uutisoinnissa on noussut esiin tapauksia oppilaan kokemasta seksuaalisesta häirinnästä ja OAJ:n tekemän kyselyn mukaan tämä näkyy myös opettajan uskalluksessa koskettaa lasta.

Opettajuutta toteutetaan usein omalla persoonallaan ja työtä ohjaavat lait sekä opetussuunnitelma. Useissa yhteyksissä korostetaan sitä, miten opettajan tulisi olla malliesimerkkinä oppilaille. Tämä näkyy koulun arjessa esimerkiksi ruokailutilanteissa. Koskettamiseen liitetään usein kuitenkin opettajan puolelta pelkoja, kuten aikaisemmin esittelemässäni OAJ:n kyselyssä näkyi. Nykyaika mahdollistaa tiedon nopean leviämisen niin hyvässä kuin pahassa. Puhelimet ja sosiaalinen media mahdollistavat kuvaamisen ja videoiden, äänitteiden ja kuvien jakamisen, jonka seurauksena opettajan toiminta on nykyään aiempaa julkisempaa ja helpommin uutisoinnin ja kritiikin kohteena. On hyvä, että opettajan vallan ja

aseman väärinkäytökset tulevat esiin, mutta pelko julkisuudesta tai teon irrottamisen asiayhteydestä voi saada opettajat varovaisemmiksi. Tästä seuraa kysymys, että viekö tämänkaltainen pelko pois jotakin arvokasta opettajien työstä? Voidaan pohtia, jättävätkö opettajat koskettamatta oppilaita, koska pelko omasta asemasta on suuri julkisuudessa olleiden tapauksen vuoksi. Kosketus on osa vuorovaikutusta, jolloin uhkana on, että oleellinen osa ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta jää kokonaan pois koskien opettajan ja oppilaan välistä suhdetta.

Yhteiskunta ja kulttuuri ovat oleellisessa osassa, kun puhutaan kosketuksesta. Koskettaminen on usein hyvin kulttuurisidonnaista ja suomalainen yhteiskunta nähdään usein sellaisena, jossa omaa tilaa arvostetaan. Tämä näkyy myös uutisoinnissa, jossa törmäsin YLEn otsikointiin ”Joskus opettajan on pakko koskettaa”. Myös muissa uutisissa kysymyksenasettelu oli ”Saako opettaja koskea oppilasta?”. Näistä esimerkeistä heijastuu yhteiskunnassa vallassa oleva ajattelu, että kosketus mielletään enemmän negatiivisen kautta eikä turvallisena ja vuorovaikutusta tukevana asiana. Tämä on yksi syistä, miksi haluan tutkia, millaisia käsityksiä ja kokemuksia opettajilla on oppilaiden koskettamisesta. Erityisesti olen kiinnostunut, mitkä tekijät vaikuttavat opettajan kosketuksen käyttöön ja minkä merkityksen opettajat kosketukselle antavat.

Esittelemistäni artikkeleista ja selvityksistä on näkyvissä aiheen ympärillä olevat jännitteet ja ristiriidat. Opettajat tiedostavat omalla sukupuolellaan olevan merkitystä siinä, miten oppilasta ja milloin oppilasta kosketaan. Opettajien puheesta on tämän lisäksi erotettavissa se, miten kosketukseen suhtaudutaan varovaisesti. Opettajien tulisi olla esimerkinnäyttäjiä oppilaille ja tämä tulisi näkyä myös toisen turvallisessa koskettamisessa. Nämä lähtökohdat ja vallitsevat ristiriidat huomioon, kun lähdin toteuttamaan tutkimusta ja syventymään lisää aiheeseen.

2 KOSKETUS OPETTAJAN JA OPPILAAN VUOROVAIKUTUKSESSA

2.1 Kosketusta koskeva aiempi tutkimus

Suuri osa empiirisistä tutkimuksista ovat keskittyneet pääosin oppilaan kokemuksiin ja muistoihin opettajan koskettamisesta, jolloin opettajan näkökulma ja kokemukset ovat jääneet pääosin pois. Kosketuksesta ja sen merkityksistä on viime vuosina kuitenkin kiinnostuttu enenevässä määrin, sillä löytämäni tutkimukset aiheesta koskien ovat tuoreita. Erityisesti kandidaatin ja gradututkielmia löytyi, mutta suomalainen tutkimuskenttä kaipaisi laajempaa tutkimusta aiheesta. Kansainvälisistä tutkielmista löytyy enemmän tutkimuksia, jotka käsittelevät aiheita opettajan näkökulmasta.

Suomalaisia aiheeseen liittyviä tutkimuksia on hyvin niukasti saatavilla ja ne keskittyvät oppilaan kokemuksiin. Pentti ja Schrey (2020, 35, 42) ovat pro gradu- tutkielmassaan tutkineet 1.-6.- luokan oppilaiden kokemuksia opettajan kosketuksesta. He toteuttivat tutkimuksensa oppilaiden haastatteluilla. Tutkimuksen tuloksissa Pentti ja Schrey olivat sisällön analyysin kautta eritelleet viisi eri teemaa, jotka kuvastavat tilanteita, jossa opettaja koskettaa oppilasta. Nämä teemat olivat ohjaustilanne, hellyydenosoittamistilanne, tervehtimistilanne, lohduttamistilanne ja muut kosketustilanteet. Näissä tilanteissa kosketuksen tavoitteina olivat esimerkiksi työrauhan edistäminen, oppilaan huomiointi, myötätunnon osoittaminen, oppilaan keskittymisen ohjaaminen sekä kannustaminen. Oppilaat olivat antaneet kosketukselle erilaisia merkityksiä, jotka tutkimuksessa oli jaettu kolmeen eri teema-alueeseen, jotka olivat 1) kosketus merkitsee välittämistä, 2) kosketus tuo turvaa ja 3) kosketus rauhoittaa ja luo hyvän olon.

Kosketuksen merkityksestä opetuksen välineenä ja oppimisessa ovat selvittäneet Stewart ja Lupfer (1987, 800-809). Heidän tutkimuksensa koski kosketuksen merkitystä opetuksessa ja mukaansa kosketus vaikuttaa opiskelijoiden arvioon opettajasta sekä heidän oppimissuoritukseensa. Tutkimuksessa oli mukana 171 mies- ja naispuoleista korkeakouluopiskelijaa. Nämä opiskelijat osallistuivat yksittäisiin konferensseihin ohjaajiensa kanssa ensimmäisen kurssikokeen jälkeen. Konferenssin aikana puolia opiskelijoista ohjaaja kosketti ja puolia taas ei. Tämän jälkeen opiskelijat arvioivat ohjaajan, ohjaajan opetuksen

tehokkuuden sekä konferenssin hyödyllisyyden. Analyysin tuloksena oli, että opiskelijat, joita konferenssin aikana kosketettiin, antoivat ohjaajilleen huomattavasti korkeammat arvosanat kuin ne opiskelijat, keitä ei kosketettu. Tämän lisäksi kosketetut opiskelijat suoriutuivat erinoimaisesti seuraavassa kurssikokeessa saaden kokeesta parempia tuloksia, kuin ilman kosketusta jääneet opiskelijat. Stewart ja Lupfer tulivat tutkimuksessaan siihen tulokseen, että kosketus opetustilanteessa auttaa opiskelijoita parantamaan suoritustaan ja se voi olla todella tehokas opetusväline.

Fyysistä kosketusta ja sen arvoa lapsen kehityksessä ovat pohtineet Mazur ja Pekor (1985, 10-12). Pienten lasten, erityisesti päiväkotia ja esikouluikäisten lasten, opettajina kohtaa haasteita siinä, kuinka tehokkaasti ja silti hienovaraisesti yhdistää fyysisen hoivaamisen lasten autonomiaan ja koskemattomuuteen. Lasten kehityksen kannalta on yhtä tärkeää ymmärtää oppimissuunnitelmien sisällöt kuin käsittää fyysisen kosketuksen tärkeys päivittäisissä toiminnoissa lasten kanssa. Seksuaalisen hyväksikäytön tapauksien seuraukset näkyvät laajemmin työelämässä ja opettajat ovat joutuneet sen seurauksena kohtaamaan epäluottamusta. Vaikka opettajat tuntevat suurta myötätuntoa niitä vanhempia kohtaan, jotka ovat huolissaan lastensa turvallisuudesta, niin on silti vaikea olla tuntee oloaan epäluotettavaksi ja torjutuksi. Fyysinen kosketus on kuitenkin tärkeä osa lapsen kehitystä. Se auttaa luomaan luottamuksellisia suhteita, joiden kautta lapsen turvallisuuden tunne lisääntyy ja itsenäistyminen kehittyy. Erityislapsille aikuisenantama fyysinen tuki voi olla arvokas osa oppimisprosessia ja aggressiivisesti käyttäytyvät lapset tarvitset fyysistä rajausta. Fyysinen kosketus on oleellinen osa vuorovaikutussuhteita. Lämpimät ja välittämistä ilmaisevat hetket voi olla opettajalle henkilökohtaisesti hyvin palkitsevia. Välittämisen ilmaisemisen eleiden rajoittamisella olisi negatiivisia seurauksia sekä lapselle itselleen että opettajalle.

Saari (2021) on tehnyt tuoreen gradututkielman *Kosketus koulussa rehtoreiden silmin*. Tutkimus on toteutettu haastattelemalla viittä peruskoulun rehtoria puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Tutkimustuloksissaan Saari on esittänyt tulokset neljässä eri alakategoriassa, jotka ovat sukupuolen vaikutus, varovaisuus, kosketuksen vuorovaikutus ja opettajan autonomia. Neljä viidestä rehtorista nosti esiin, miten miesopettajat ovat varovaisempia kosketuksen käytössä koskien oppilaiden kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta. Tätä rehtorit perustelivat miesopettajien kohdalla seksuaalisuuteen liitettävillä huolenaiheilla. Varovaisuus kosketuksen käyttöön on tullut mediasta ja sen tuomasta julkisuudesta. Varovaisuudella pyritään ehkäisemään väärin ymmärtämisen pelko kosketustilanteissa ja osa

rehtoreista on pyrkinyt välttämään näitä tilanteita ohjeistamalla opettajia olemaan varovaisia oppilaiden koskettamisen kanssa, vaikka ajattelevatkin myös rohkaisemisen koskettamiseen olevan tarpeen. Kosketuksen rooli vuorovaikutuksen edistäjänä koettiin tärkeänä, sillä kosketuksen nähtiin välittävän empatiaa sekä turvallisuuden ja hyväksymisen tunnetta. Opettajan autonomialle tärkeänä osana koettiin, että opettaja saa itse päättää miten ja kuinka paljon hän koskettaa oppilasta. Rehtorit korostivat, että kosketuksen tulee sopia opettajan omaan persoonallisuuteen ja olla luonnollinen osa hänen toimintaansa. Tutkimuksien tuloksien mukaan koulun rehtorien suhtautuminen kosketukseen oli hyvin myönteistä. Kosketuksen nähtiin lisäävän yhteyttä oppilaaseen sekä tuovan oppilaalle turvallisuuden ja välittämisen tunnetta. Kosketusta käytetään myös oppilaiden ohjaamiseen, kannustamiseen, rohkaisemiseen, rauhoittamiseen sekä lohduttamiseen. (Saari 2021, 26, 28, 33–34, 36.)

Tuovi Kankaan (2020) pro gradu- tutkielma liittyi johdannossa mainitsemani Koskettava koulu- hankkeeseen. Hankkeen on rahoittanut Koneen säätiö ja hankkeessa tutkittiin koskettamisen vuorovaikutustehtäviä, merkityksiä ja normistoa koulukontekstissa. Pro gradu- tutkielmassaan Kangas hyödynsi hankkeeseen kuuluneita opettajien haastatteluaineistoja (19kpl), jotka toteutettiin puolistrukturoidusti. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten opettajat kielentävät koulussa tapahtuvia kosketuksia. Pro gradu- tutkimuksessa kohteena oli opettajan oppilaaseen kohdistuva kosketus, oppilaan opettajaan kohdistava kosketus sekä oppilaiden välinen kosketus. Kankaan tutkimuksen mukaan opettajien puheessa kosketus rakentuu sukupuolittuneeksi ilmiöksi. Pojat esitetään väkivallan kehyksessä agentteina ja tytöt esitetään agentteina näperryksen ja läheisyyden kehyksessä. Opettajien puhuvat heijastivat kulttuurin näkemystä siitä, miten sukupuolten kosketustavat eroavat toisistaan. (Kangas 2020, 2,70.)

Andrzejewski ja Davis (2008, 792) ovat tutkimuksessaan tuoneet esiin opettajien kertomuksia oppilaiden koskettamisesta. Heidän tutkimuksessaan tuotiin esiin, miten opiskelijoiden koskettaminen mielletään jopa riskialttiiksi toiminnaksi nykyisessä ilmapiirissä. Tutkimusaineisto kerättiin neljältä kokeneelta naisopettajilta, joille oppilaiden koskettaminen oli luonnollinen osa heidän opettajuuttaan. Tutkimuksessa selvitettiin, miten nämä opettajat puhuvat siitä, kuinka he tekivät päätöksensä, milloin ja missä tilanteissa he koskettavat oppilasta. Tarkoituksena oli tehdä näkyväksi opettajien päätöksentekoprosessia oppilaiden kanssa tapahtuvissa vuorovaikutustilanteissa, kosketuksen roolia luokkahuoneen rakenteiden ja ilmapiirin luomisessa sekä kosketukseen liittyviä tabuja ja koskettamista sääteleviä käytäntöjä,

jotka voivat riistää opettajalta jotain pois. Tuloksissaan Andrzejewski ja Davis totesivat, että kosketukseen liittyvät tabut opetuksessa johtavat piittaamattomuuteen konflikteihin, jotka tapahtuvat luokkahuoneessa. Kosketusta koskevan tutkimuksen puute luo ristiriitoja tai konflikteja opettajien ajatteluun. Jokainen tutkimusta varten haastateltu toi ristiriidan esiin omassa elämässään. Tutkijat kertoivat opettajien tarvitsevan foorumin, jossa keskustella ajatuksistaan ja kokemuksistaan. Lisäksi Andrzejewski ja Davis toivat esiin opettajankoulutuksen kehittämistarpeen, jotta opettajat olisivat valmiimpia kehittämän päätöksenteonstrategioitaan koskien vuorovaikutusta opiskelijoiden kanssa.

Enäkoski ja Routajoki loivat kyselylomakkeen kahdelle koululuokalle tutkiakseen oppilaiden suhtautumista kosketukseen. Vastajat olivat 9- ja 13-vuotiaita. 9- vuotiaiden vastauksista ilmeni, että toista voi koskettaa silloin, kun toinen on peloissaan, surullinen tai itkee. Myös anteeksipyytäessä oppilaat kokivat, että on sopiva koskettaa toista. Vastauksista kuvastui, että koskijan tulee vaistota, milloin voi toista henkilöä on sopivaa koskettaa. 13-vuotiaiden vastauksissa oli paljon samankaltaisuuksia, mutta he jakoivat 9-vuotiaita selvemmin lohduttamiseen ja hyvän olon tunteisiin liittyvät tilanteet. Pojat korostivat vastauksissaan sitä, että toinen antaa luvan, milloin voi koskettaa. Kosketuksen välttämässä oli eroja 9- ja 13-vuotiaiden vastauksissa. 9-vuotiaiden vastauksissa tuli esiin, että toista ei kosketeta, kun toinen on kipeänä ja koskettamista vältetään, jos toista vihaa tai on pahalla mielellä tai jos on juuri tehnyt toiselle paha. Toista ihmistä ei tule koskettaa myöskään silloin, jos toinen ei sitä halua tai ei siitä tykkää. 13-vuotiaiden vastauksissa korostui toisen mielipiteen kunnioitus. Muuten vastaukset myötäilivät 9-vuotiaiden vastauksia. Kysymyslomakkeissa ilmeni, että poikien oli hankalampi vastata tähän kysymykseen kuin mitä tyttöjen. Oppilaat vastasivat kaipaavansa kosketusta silloin, kun tunti olonsa surulliseksi, loukatuksi, sairaaksi tai jos oli fyysisesti loukannut itsensä. Myös ilon ja voitonkokemusten hetkellä oppilaat kaipasivat toisen ihmisen kosketusta. (Enäkoski & Rautajoki 1998, 77–78.)

Kinnusen mukaan (2013, 214) Suomessa opettajan työ on juridisoitunut ja oppilaat sekä heidän vanhempansa ovat oikeuksistaan aiempaa tietoisempia. Opettajan kosketus oppilaaseen koettu yhdeksi tulenarimmaksi aiheeksi. Kinnunen haastatteli lastenpsykiatri Jukka Mäkelää kirjaansa varten. Nousi esiin, miten Suomessa oli tehty tutkimus, jossa selvitettiin, kuinka usein oppilaat olivat kokeneet opettajan koskettavan heitä epämiellyttävällä tavalla. Tutkimuksen tulokset nähtiin siinä valossa, että seksuaalinen häirintä kouluissa on merkittävän yleistä. Ja tästä

seuranneena ajatuksena oli, että opettajien tulisi olla koskettamasta oppilaita. Mäkelä esitti tutkimustuloksille vastakysymyksen: *”miksi oppilaat kokivat epämukavaksi esimerkiksi sen, että opettaja laskee kätensä heidän harteilleen?”* Mäkelän oma ajatus tähän oli se, että suomalaiset lapset ovat kasvaneet sellaisessa kulttuurissa, että ei tiedä mitä ajatella tämännäköisestä kosketuksesta. Mäkelän mukaan oppilaat tarvitsevat kosketusta keskittyäkseen opetukseen ja viittaa tällä ajatuksellaan Uvnas Mobergin tutkimuksiin.

Nykyään oppilaat ja erityisesti heidän vanhempansa ovat aiempaa tietoisempia omista oikeuksistaan, ja opettajan käyttämä kosketus on ollut puheenaiheena. Kinnunen yhdessä Seppäsen kanssa toteutti vuonna 2009 yläkoulun opettajille haastatteluja kosketukseen liittyen. Haastattelujen pohjalta nousi esiin, että oppilasta voidaan koskettaa ainoastaan silloin, kun oppilas itse tekee siihen aloitteen. Yläkoulussa työskentelevät opettajat nostivat esiin, että harvoin murrosikäinen oppilas tekee aloitteen. Opettajat kertoivat lisäksi, että erityisesti miesopettajien tulee olla varovaisia kosketuksen kanssa. Esimerkkeiksi kerrottiin, että miesopettajien tuli kysyä tytöiltä lupa halaamiseen ja pojilta vastaavaa ei edes kysytty, sillä miesopettajan ja poikapuolisen oppilaan kosketuksesta pidättäytyminen oli itsestään selvää. Haastatteluissa tuotiin kuitenkin myös se puoli esiin, että miesopettajat ovat myös itse muokanneet tyyliään etäisemmäksi. Tietoinen fyysinen etäisyys kuuluu osaksi autoritaarista opettajuutta, jota myös osa naisopettajista suosii. Kinnunen (2013, 214–215).

Koskettava koulu- hankkeen blogissa Tainio (2019) kirjoitti opettajien kokevan sukupuolen vaikuttavan siihen, milloin ja miten lasta uskaltaa koskettaa. *”Yksi opettaja miettii sukupuolen merkitystä koulun kosketuksista puhuttaessa näin: ”no sen verran on puhuttu et on niinku helpompi olla nainen, että miesopettajana ei niinku ehkä uskaltais”. Hän jatkaa, viimeaikaisiin seksuaalisesta häirinnästä käytyihin keskusteluihin viitaten: ”ku nyt on ollu näitä, niin tota, mä oon miettiny, että on paljon mukavampi olla naisopettaja.”* Tainion hankkeen myötä kirjoittama artikkeli vahvistaa Kinnusen esille tuomaa opettajien näkemystä, että opettajan sukupuolella on vaikutusta, miten uskaltaa koskettaa oppilasta.

Hall ja Veccia (1990, 1155) ovat tutkimuksessaan kuvanneet sukupuolieroja ihmisten välisessä kosketuksessa. Tutkimuksessa havainnointiin 4500 ihmistä, jotka olivat teini-ikäisiä tai sitä vanhempia. Analyysi keskittyi käsittelemään epäsymmetriaa kosketuksen aloittamisessa eri

sukupuolten välillä. Miehet ja naiset koskettivat toisiaan saman verran ja samoihin kohtiin kokonaisuudessaan. Mutta nuorempien joukossa vallitsi miesten naisiin kohdistuva kosketus, kun taas vanhempien henkilöiden joukossa naiset koskivat miehiä enemmän kuin miehet naisia. Koskettamisen paikalla ei ollut suuria eroavaisuuksia, sillä kosketus kohdentui usein ihmisen käsi- olkavarteen.

Sukupuolten välisiä eroja ovat tutkineet myös Stier ja Hall (1984). Heidän aineistonsa koostui sukupuolen välisistä eroista kertovasta kirjallisuudesta, joka jakautui havaintotutkimuksiin kosketuksen laadusta, ihmisten uskomuksiin taajuudesta ja merkityksestä, kosketuksen laadullisten erojen dataan ja tutkimuksiin kosketuksen kokemisesta. Havainnointitutkimukset eivät vahvistaneet yleistä oletusta, että miehet koskettavat naisia enemmän vaan päinvastoin: naisilla on enemmän taipumusta aloittaa kosketus. Huomattiin myös, että kosketusta tapahtuu enemmän saman sukupuolen välillä kuin vastakkaisen. Jotkin johtopäätökset ovat tosin kiistanalaisia metodologisten ongelmien vuoksi. Kosketuksen laadullisia näkökohtia käsittelevät tiedot ovat liian ohuita ja epäjohdonmukaisia antaakseen kattavasti tietoa sukupuolten välisistä eroista koskien kosketustyyppien käytöstä ja niiden merkityksistä. Kirjallisuus kuitenkin osoittaa, että naiset reagoivat kosketukseen miehiä myönteisemmin.

Kosketus on yhdistetty myös ihmisten auttamiskäyttäytymiseen. Paulsellin ja Goldmanin (1983) mukaan ihmisten auttamisenhalu on yhteydessä koskettajan sukupuoleen sekä mihin kohtaan kehossa heitä kosketaan. Tutkimuksessa on huomattu, että ihmiset ovat valmiimpia auttamaan, jos koskettaja on naispuoleinen ja hän on koskenut toista ihmistä olkavarteen. Jos koskettajana on miespuoleinen, niin valmius auttaa toista ihmistä ei ollut riippuvainen kosketuksesta, vaan tulokset olivat samanlaisia, jos hän ei olisi koskettanut ollenkaan. Naispuoleinen koskettaja sai siis useammin apua kuin miespuoleinen.

2.2 Kosketus yhteiskunnallisena, kulttuurisena ja yksilöllisenä ilmiönä

Kosketuksen yhteiskunnallinen ulottuvuus

Yhteiskunnallinen ulottuvuus kosketuksessa voidaan käsittää tapana viestiä kosketuksen arvoja niin tutuimmissa yhteisöissä, kuten suku, mutta myös työpaikoilla ja kouluissa. Suomalaisessa yhteiskunnassa kosketus on aika muodollista, ja sitä ohjaavat säännöt ja käytänteet. Kättely on perinteinen tervehtimistapa niin työpaikoilla kuin julkisissa instituutioissa. Yhteiskunnan muodostavat ihmiset, perheet ja suvut. Yhteiskuntaan kuuluvat valtarakenteet, poliittiset käytännöt, instituutiot ja kulttuuri. Kosketus osana kulttuuria ja sen yksilöllistä kokemusta tarkastelen seuraavissa luvuissa. Tässä keskityn, miten yhteiskunnassa kosketus näyttäytyy.

Moberg (2007, 31–32) on tutkinut rauhoittavaa kosketusta, joka on yhteydessä oksitosiinin vapautumiseen kehossamme. Mobergin mukaan kosketuksen aktivoimalla rauhoittumisjärjestelmällä on merkitys koko yhteiskunnalle sen lisäksi, että se on isossa osassa yksilön terveydellä ja hyvinvoinnilla. Kosketuksella luodaan ihmisten välille positiivista yhteisöllisyyttä, sillä voidaan vähentää vihamielisyyttä ja tarvetta puolustautua. Yhteiskunnan merkitys korostuu erityisesti silloin, kun tarkastellaan tarkemmin rauhoittumisjärjestelmäämme. Ympäristömme pystyy vaikuttamaan aivojen toimintaan rauhoittavalla tavalla. Tutkimukset ovat osoittaneet, että oppimis- ja keskittymiskyky paranevat läheisyyden ja rauhan seurauksena.

Modernin länsimaisen yhteiskunnan tyypillisesti ajatellaan sisältävän paljon stressiä. Melusaastetta on paljon, tekemisen tempo on nopeaa ja suorituspaineeet ovat valtaiset. Informaatiotulvan runsaus ja jatkuva kilpailu työpaikoista vain lisää entisestään stressiä. Paine rauhoittumisjärjestelmässämme on kova. Yhteiskunnassamme ovat vähentyneet ilmiöt, jotka ennen ovat tuottaneet rauhaa ja iloa. Yhteiskunta on muuttunut kohti suurempaa riippumattomuutta, jolloin samalla ovat vähentyneet arkipäivän yhteiset toiminnot. Perheen tai muun ihmisryhmän toimiessa yhdessä kosketukset, hajut ja muut aistivirikkeet ovat luonnollisena osana yksilön toimintaa. Kosketus on yksi voimakkaimmista virikkeistä rauhoittumisjärjestelmässämme ja sen puute näkyy terveydentilassamme. Jatkuva stressi ja rauhoittumisen väheneminen vaikuttaa terveyteen negatiivisesti ja jotkin sairaudet puhkeavat osittain stressistä. (Moberg 2007, 29-31.)

Kosketus ja kulttuuri

Ihmisen arvojen ja kokemusten lisäksi kulttuuri on keskeinen osuus kosketuksen tulkinnassa. Jokaisessa kulttuurissa esiintyy omat sääntönsä kosketuksen käyttöön. Kulttuureittain voi vaihdella missä, miten ja milloin on sopivaa koskettaa toista. Suomalaisessa kulttuurissa kosketus usein mielletään asiaksi, joka on sallittua lasten ja heidän vanhempiensa välillä, läheisten ystävien ja rakastavaisten kesken, mutta ei vieraiden ihmisten kesken. (Rautajoki 1996, 12.)

Taina Kinnunen on tarkastellut suomalaista kosketuskulttuuria. Kosketus näkyy tapakulttuurissamme ja se on usein kohtaamisen alun ja päättymisen merkki. Kulttuureittain vaihtelee esimerkiksi, halataanko, hierotaanko neniä vastakkain vai käytetäänkö poskisuudelmia. Suomalaiselle kulttuurille tyypillistä on kättely. Pelkän käden puristuksen kautta voimme tehdä päätelmiä. Sopiva käden puristus on kohtuullisen luja ja kestää muutamia sekunteja. Taas liian löysä kädenpuristus voi antaa aivan erilaisen signaalin. Erityistä suomalaisessa kulttuurissa on se, että tuttuja ei kätellä, mutta vieraita kätellään. Omaksumme kosketustyyliimme jo lapsina ja se on osa yhteisömme tunneskaalaa. Lähes aina lapsuudessa saatu kosketus koetaan merkityksellisenä. (Kinnunen 2018, 20-23.)

Merkittävä osa ihmisten välillä tapahtuvasta koskettamisesta on opittua tapakulttuuria, johon ei yleensä liitetä suuria tunteita. Kosketuksen avulla kuitenkin voidaan viestittää voimakkaitakin tunteita ja se myös saa meissä aikaan voimakkaita tunnereaktioita. Kosketuksen vähäisyyttä ja tunteiden piilottamisen yhteyttä voi pohtia suomalaisessa kulttuurissa. Kuuluisan suomalaisen sisun yhteyttä tunnekylmyyteen, itseparjäämisen kulttuuriin ja piittaamattomuuteen voidaan pohtia. Voisiko suomalaiset oppia hellyyttä kosketuksen, sanojen ja eleiden kautta. Lapsesta saakka omaksumme oman yhteisömme tunnerepertuaaria. Kosketus on läsnä sukupolvien välillä ja se tuo ne yhteen. Kuitenkin kosketuselämäkerroista ilmenee, että vaikka samat kokemukset ilmenevät suomalaisten sukupolvien välillä, niin jokainen kertoo ja tulkitsee kokemuksensa eri tavoin. Yhteistä on kuitenkin se, että lähes poikkeuksetta lapsuuden kosketuskokemukset mielletään merkityksellisiksi ja kosketuselämäkertaa rakennetaan elämänkaaren mukaisesti, jossa kaikki alkaa lapsuudesta. (Kinnunen 2013, 26–27.)

Kinnunen (2013, 114–116) on kirjassaan nostanut esiin hellyyden saaman feminiinisen leiman. Koskettaminen on sukupuolittunut ja kulttuurimme ohjaa ajatteluamme, miten miesten ja naisten kosketus eroavat. Miesten kosketukseen liitetään usein seksuaalisuuden näkökulma ja naisten kosketuksen ajatellaan kertovan hellyydestä. Kinnusen vertaillen tutkimuksia miesten ja naisten kosketusta kuvanneista eroavaisuuksista hän huomasi todisteena käytettävien luontaisien, evoluutioon pohjautuvien eroavaisuuksien tuottavien syyten jäivät avoimeksi tutkimuksista. Kulttuurimme saattaa painostaa miehet ja naiset käyttäytymään sukupuolimallien mukaan korostuneesti, jolloin tutkimuksissa kosketuksen sukupuolittuneisuuskin korostuu.

Kosketuksen yksilöllinen kokemus

Rautajoki (1996) on kirjoittanut kosketuksesta erityisesti hoitotyön näkökulmasta. Fyysinen kosketus on paljon käytetty kommunikoinnin muoto, joka on osa kasvua ja kehitystä. Jo lapsen syntyessä ensimmäinen kontakti ulkomaailmaan on kosketus. Lapsen kehittyessä hän tutkii paljon maailmaa tuntoaistinsa kautta ja kosketuskontakti on välttämätön, eikä lapsi pysty kehittyä ja kasvaa ilman sitä. Käsitteenä kosketus sisältää abstraktin ja konkreettisen merkityksen. Jokin laulu saattaa meitä koskettaa sisältä symbolisesti. Usein kuitenkin kosketuksella tarkoitetaan fyysistä kosketusta. Kosketusviestintä on ohimenevää sen kestäessä vain kosketuskontaktin ajan. Tärkeää on muistaa, että kosketus on aina vastavuoroista ja molemmat osapuolet kokevat kosketuksen yksilöllisesti. (Rautajoki 1996, 11.)

Fyysisessä kosketuksessa ihontuntokeräsiin aiheutuu paine ja näistä tuntokeräisistä aivoihin lähtee impulsseja. Aivoissa tämä paine rekisteröidään kosketukseksi. Jo viiden viikon ikäinen sikiön on tutkittu havaitsevan kosketus ja vastasyntyneen vauvan yksitärkeimmistä aisteista on kosketus, sillä vauvan on nähty suuntaavan itsensä kosketusta päin. Tutkimuksissa on tullut ilmi, että aistina tuntoaisti säilyy lähes muuttumattomana läpi elämän, Ikä ja kokemus vaikuttavat kuitenkin ratkaisevasti siihen, millaiseksi kosketus missäkin tilanteessa koetaan. Aistina tuntoaisti on elämän varrella isossa osassa, sillä se voi osittain korvata näkö- ja

kuuloaistia ja kuurosokealle kosketusaisti on korvaamaton. Elämän loppupuolella kosketus voi olla jossain tilanteessa ainoa kommunikoinninmuoto, jos ollaan siinä tilanteessa, että sanoilla ei voi enää tavoittaa toista ihmistä. (Enäkoski & Routasalo 1998, 34.)

Kosketuksen tutkimus ja käyttö on ollut yleisempää hoitotyöhön liittyvässä kirjallisuudessa. Rautajoki (1996, 11–13) tuo esiin kosketuksen erilaiset tehtävät. Hyvällä ja oikeanlaisella kosketuksella saattaa olla kaikista voimakkain sanaton viesti, jolla voidaan vaikuttaa muihin. Kosketuksella voidaan sen lisäksi vahvistaa sanallista viestiä tai ilmaista sellaista asiaa, jota on hankala ilmaista sanoin. Kinnunen (2013, 198, 201) on avannut teoksessaan hieman kosketuksen fysiologisia vaikutuksia kehossamme. Kosketuksen tiedetään vapauttavan oksitosiinia kehossa ja sen tiedetään olevan yhteydessä kehon rauhoittumisjärjestelmään. Silti sen tarkasta fysiologisesta vaikutuksesta ei tiedetä paljoa. Hoitotyössä kosketusta on tutkittu muun muassa potilaiden omien narratiivien kautta. Hoitajan kosketus saatetaan muistaa jopa vuosikymmenien päästä.

Kosketuksen havaitsemisessa tärkeässä roolissa ovat ihmisen omat arvot. Voi olla tilanteita, jossa toisen kosketus aiheuttaa lämpimän ja rentoutuneen tunnelman, kun eri henkilön tehdessä samalla tavalla seurauksena on mielipahan ja vihan tunteita. Eri reaktion syynä voi olla henkilön käyttämät vaatteet, puhetapa, ihonväri, sukupuoli tai ikä. Kosketuksen aiheuttamaa reaktiota voi olla vaikea ennustaa. Arvojen lisäksi myös ihmisen omat kokemukset ja tarpeet vaikuttavat hänen suhtautumiseensa. Kosketuksen tulkitseminen on aina hyvin henkilökohtaista ja emme voi tietää etukäteen miltä jokin kosketus tuntuu toisesta, koska emme aisti tai tunne samalla tavalla. (Rautajoki 1996, 12–13.) Enäkosken ja Routasalon mukaan kosketuksen yksilölliseen kokemukseen vaikuttavat henkilön oma persoonallisuus, aiemmat kokemukset kosketuksesta, ympäristön asenteet, tilanne sekä kulttuuri (Enäkoski & Rautajoki 1998, 36).

Hyväilevän kosketuksen vaikutuksista ihmiset tietävät ilman lääketieteellistä tutkimusta. Hyväilevä kosketuksen avulla voidaan ilmaista hyväksyntää kiintymystä, huolenpitoa sekä suojelua. Moni ihminen on henkilökohtaisesti kokenut, kuinka hyvältä hellä kosketus voi tuntua. Se piristää, lohduttaa ja rohkaisee meitä. Toisen ihmisen koskettamista voidaan opetella ja jotkut harjoittelevat ystävien, perheenjäseniensä sekä työkavereiden koskettamista vasta

vanhoilla päivillään. Ikäihmiset ovat omissa kosketuselämäkerroissaan kuvanneet, kuinka jälleennäkemisissä pelkkä kättely ei enää riitä, vaan kaipaa halaamista ilon tai läheisyyden osoittamiseksi. Silti näissä tilanteissa halaaminen voi tuntua pelottavalta tai oudolta. Suomalainen kosketuskulttuuri on kuitenkin hitaassa muutoksessa. Tämä on näkyvissä erityisesti nuorten naisten kohdalla, jotka ovat kasvaneet hellyyden osoittamassa ympäristössä. Heille halaaminen on jo itsestään selvä tapa osoittaa kiintymystä. (Kinnunen 2013, 189.)

2.3 Koulussa tapahtuva kosketus ja lainsäädäntö

Koulu vuorovaikutuksellisenä instituutiona

Cekaite (2015, 171) on tarkastellut aikuisten tapoja yhdistää sanallinen ohje keholliseen kontaktiin lasten kanssa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Cekaite keskittyi erityisesti siihen, kuinka fyysinen koskettaminen, puhe ja tilanne yhdessä vaikuttavat, millaisia merkityksiä syntyy vuorovaikutustilanteessa lapsen ja aikuisen välille. Luokkahuoneessa opettaja käyttää erilaisia menetelmiä ratkaistakseen erilaisia oppilaiden osallistumiseen liittyviä ongelmia. Kosketukseen perustuvat ohjaamiskäytännöt antavat opettajalle resursseja järjestää ja kehittää luokan toimintatapoja sekä että osallisuutta. Kosketuksen avulla opettaja voi ohjata yksittäistä oppilasta ja saman aikaan jatkaa puhepohjaista luokkahuonetoimintaa. Kosketukseen perustuva ohjaus tapahtuu samanaikaisesti sanallisten ohjeiden kanssa. Kosketuksen yhdistämistä puheeseen käytettiin erityisesti niiden lasten kanssa, jotka eivät reagoineet pelkkään puheeseen.

Opetusalan eettinen neuvosto on kannanotossaan 2.9.2015 vastannut kysymykseen *Millainen fyysinen vuorovaikutus ja kosketus on sopivaa kouluympäristössä?* Kannanotossa tuodaan esille, että fyysinen vuorovaikutus kuuluu ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Fyysisen kosketuksen sanotaan ilmentävän välittämistä, myönteisyyttä ja turvallisuuden tunnetta. Kuitenkin eettinen neuvosto painottaa enemmän muita puolia muuta kuin fyysistä vuorovaikutusta. ”*Positiivista ilmapiiriä luodaan kuitenkin ennen kaikkea ystävällisin sanoin ja katsein.*” Koskettamisen ja koskettamisen jättämisen raja koetaan hankalaksi, ja siinä korostetaan sekä yksilöllistä kokemusta että kulttuurien tuntemista. Tärkeintä on, että kosketus ei seksuaalisoidu. Kulttuurien tunteminen on opettajalle edunmukaista ja opettajien olisi hyvä

tiedostaa, että muslimikulttuureissa naiset ja miehet eivät mielellään kättele toisiaan. Eettinen neuvosto korostaa kosketuksen käytössä oppilaan tuntemista ja kosketuksen yksilöllistä kokemusta, jonka vuoksi koulu voi sopia esimerkiksi todistustenjaon käytännöistä. Eli halataanko oppilasta vai ei todistusta annettaessa. Kannanotossa todetaan, että fyysinen kosketus on joskus välttämätöntä, kun oppilas poistetaan luokasta tai keskenään tappelevat oppilaat erotetaan toisistaan. (Opetusalan eettisen neuvottelukunnan kannanotto, 2015.)

Opetusalan eettisestä kannanotosta voidaan tulkita, että se käsittelee koulussa tapahtuvaa kosketusta sensitiivisenä aiheena. Kannanotossa korostetaan oppilaantuntemusta ja sitä, että kosketus ei seksualisoidu. Vaikka kannanoton alussa mainitaan kosketuksen olevan luonnollinen osa ihmisten välistä kanssakäymistä ja koulun ei tulisi olla muodollinen ja erillinen paikka siitä, niin silti kannanotto keskittyy selkeästi kosketuksen rajoihin ja mikä on hyväksyttävää. Kosketuksen positiivisia vaikutuksia ei liiemmin korosteta. Kosketus mainitaan välttämättömänä silloin, kun oppilas on poistettava luokasta tai oppilaiden välinen tappelu on estettävä.

Owen ja Goldman (2011, 857-868) ovat toteavat tutkimuksessaan, että opettajien lähestymistapa koskettamiseen on nykyään varovainen ja vartiointiin perustuva. Sen sijaan sen pitäisi muuttua hyväksyvämmäksi toiminnaksi. Tutkimus osoittaa, että opettajat ymmärtävät koskettamisen edut, mutta pelkäävät, että heitä syytetään väärin perustein sopimattomasta käytöksestä. Opettajat ovat ratkaisseet tämän ongelman rajoittamalla hoivaavan kosketuksen käyttämistä. Owenin ja Goldmanin mukaan tämä käytäntö on korjattava; opettajille on annettava vapaus koskettaa lapsia turvallisesti ja asianmukaisesti; kosketuksen saaminen on lasten perustarve.

Johanssonin, Åbergin ja Hedlinin (2021, 288) mukaan fyysinen kosketus opettajien ja lasten välillä esikouluympäristöissä on arkaluonteinen kysymys monissa maissa. He tarkastelivat miten tulevat ja vastavalmistuneet esikoulunopettajat suhtautuvat kosketukseen. Johanssonin, Åbergin ja Hedlinin mukaan tulevilla ja vastavalmistuneilla esikoulunopettajilla oli halu yhdistää lasten fyysinen huolenpito lasten ruumiillisen koskemattomuuden tietoisuuteen ja kunnioitukseen.

Lainsäädäntö oppilaan ja opettajan fyysisen koskemattomuuden turvana

Suomen lainsäädännössä perustuslain toisen luvun seitsemänteen pykälään on kirjattu, että jokaisella on oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Pykälään on kirjattu koskemattomuudesta: ”*Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.*” (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.) Tämä lainsäädäntö koskee kaikkia kansalaisia eli se toimii niin opettajan kuin oppilaan turvana.

Lastensuojelulakiin on kirjattu heti ensimmäiseen pykälään, että lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain neljänteen pykälään on kirjattu, että lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja ruumiilliseen sekä henkiseen koskemattomuuteen. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa kosketuksesta puhutaan useammassa artiklassa. **Lapsen oikeuksien** 3. artikla: *Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.* 19. artikla: *Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaanlukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.* 28. artikla: *Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin taatakseen, että kurinpito kouluissa tapahtuu tavalla, joka on lapsen ihmisarvon mukaista ja sopusoinnussa tämän yleissopimuksen kanssa.*

Perusopetuslaissa seitsemännen luvun, joka käsittelee oppilaan oikeuksia ja velvollisuuksia, 29.pykälään on kirjattu, että jokaisella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. **36 b § (13.6.2003/477)** *Häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistaminen: Rehtorilla ja opettajalla on oikeus poistaa luokahuoneesta tai muusta opetustilasta taikka koulun tilaisuudesta oppilas, joka ei noudata 36 §:n 2 momentissa tarkoitettua poistumismääräystä. Rehtorilla ja opettajalla on myös oikeus poistaa koulun alueelta oppilas, joka ei poistu saatuaan tiedon 36 §:n 3 momentissa tarkoitettua opetuksen epäämisestä. Jos poistettava oppilas koettaa vastarintaa tekemällä välttää poistamisen, rehtorilla ja opettajalla on oikeus käyttää sellaisia oppilaan poistamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628.)*

Opettajan opettamista ohjaa perusopetussuunnitelma. Vuoden 2014 perusopetussuunnitelmasta löytyy muutamia mainintoja koskettamisesta. 1.–2.- luokan ympäristöopin oppiaineen kohdalla sisältöalueeseen kaksi *Kotona ja koulussa toimiminen* sisältyy, että oppilas harjoittelee fyysisen koskemattomuuden kunnioittamista. Myös 3.–6. -luokan kohdalla ympäristöopin oppiaineessa samaan sisältöalueeseen sisällytetään, että harjoitetaan turvallisuus ja turvataitoja monella osa-alueella, joista yksi on fyysinen ja henkinen koskemattomuus. (Perusopetussuunnitelman perusteet 2014, 132, 241.)

Suomenlainsäädäntö sekä vuoden 2014 opetussuunnitelma kohdistuvat turvaan fyysiseltä väkivallalta. Molemmissa tuodaan esiin oikeus koskemattomuuteen. Eli kosketus näyttäytyy negatiivisessa valossa ja varottavana asiana. Sekä lainsäädäntö, opetussuunnitelma ja OAJ:n eettinen kannanotto välittävät viestiä yhteiskuntaan ja yleiseen keskusteluun, että kosketus on varottava asia. Median uutisointi usein tukee tätä ajatusta. Uutiskynnyksen ylittävät tilanteet, jolloin opettajan on käyttänyt väärin kosketusta oppilaaseen. Yhteiskunnassa ympärillä vallitseva ilmapiiri kosketuksen käytöstä heijastuu ajatteluumme kosketuksen normeista ja voi lisätä varovaisuutta ja tietoisuutta sen käytöstä.

3 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYS

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää opettajien käsityksiä ja kokemuksia kosketuksesta osana oppilaiden kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta. Haluan selvittää laajemmin, mitkä tekijät vaikuttavat opettajan kosketuksen käyttämiseen, mitä asioita opettaja koskettamisella tavoittelee ja millaisia merkityksiä kosketukselle annetaan. Tutkimukseni aineistona käytän haastatteluita, jotka toteutin puolistrukturoituna yksilöhaastatteluina.

Olen luonut tutkimukselleni pääkysymyksen, jonka sisällöt olen jakanut kolmeen alakysymykseen. Pääkysymykseni on, millaisia kokemuksia ja käsityksiä opettajilla on kosketuksesta osana oppilaiden kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta?

1. Mitkä tekijät vaikuttavat koskettamiseen?
2. Millaisia tavoitteita kosketuksella on?
3. Millaisia ajatuksia ja merkityksiä opettaja liittää kosketukseen?

4 METODOLOGIA

4.1 Fenomenografinen tutkimusote

Kokemuksen tutkimus on aina monimerkityksellistä. Siihen liitetään kokemusten lisäksi tunteet, ajatukset ja tapahtumat. Kokemuksen tutkimuksessa tarkastelun kohteena käytetään usein kokemuksen sisältöjä, niiden jäsentelyä sekä teemoittelu. Laadullisten tutkimusmenetelmien on nähty soveltuvan hyvin tällaiseen tutkimukseen. Tällöin aineistoon pohjautuva kuvaus heijastaa sen teemaan liittyviä kokemusten sisältöjä, rakenteita ja erilaisia yhteyksiä, jotka aineistossa tulevat esiin. (Kukkola 2018, 41-42.)

Fenomenografia on laadullisen tutkimuksen yksi suuntaus. Tässä suuntauksessa tutkimus painottuu siihen, miten maailma ilmenee ja rakentuu ihmisten tietoisuudessa. Erityisesti tutkimus painottuu ihmisten käsityksiin asioista. Fenomenografiassa katsotaan, että on olemassa yksi maailma, jossa ihmisillä on erilaisia käsityksiä. Näiden käsityksien muodostamiseen vaikuttavat esimerkiksi ikä, koulutus, sukupuoli ja kokemukset, jolloin käsitykset samasta asiasta voivat olla ihmisten kesken hyvin erilaisia keskenään. Fenomenografinen tutkimus etenee neljän eri vaiheen kautta. (1) Tutkija kiinnittää huomiota asiaan, jossa esiintyy keskenään erilaisia käsityksiä. (2) Tutkija perehtyy asiaan sekä jäsentää siihen liittyviä näkökohtia. (3) Tutkija haastattelee henkilöitä, joilla on erilaisia käsityksiä tutkittavasta aiheesta. (4) Tutkija luokittelee käsitykset niiden merkitysten perusteella, jonka jälkeen muodostaa näistä merkityksistä erilaisia merkitysluokkia. (Metsämuuronen 2008, 108-109). Ihmisten käsityksiin vaikuttavat myös yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ulottuvuus, jotka muokkaavat niitä.

Fenomenografia tarkoittaa sanana ilmiön kuvaamista tai siitä kirjoittamista. Fenomenografialle tunnuspiirteistä on, että siinä tutkitaan millä tavoin maailma rakentuu ja ilmenee ihmisten tietoisuudessa. Ihmisten käsitykset asioista on erityisesti fenomenografisessa tutkimuksessa olennaista. Ihmisten käsitykset asioista voi erota hyvinkin paljon. Käsitysten eroja selittävät esimerkiksi ihmisen sukupuoli, ikä, koulutustausta sekä henkilökohtaiset kokemukset. Käsitys on ilmiönä dynaaminen eli siinä on mahdollista, että se saattaa muuttua. Fenomenografia

käsittää maailman vain yhtenä, jossa esiintyy erilaisia näkemyksiä asioista. Fenomenografiaa ei tule sekoittaa fenomenologiaan. (Metsämuuronen 2006, 106, 108.)

4.2 Aineistonkeruu ja -analyysi

Metsämuuronen on kirjoittanut (2001, 40–41) haastattelun sopivan käytettäväksi tilanteissa, kun tutkittavasta aiheesta ei ole olemassa subjektiivisia testejä, kun tutkitaan henkilökohtaisia tai emotionaalisia asioita ja silloin kun halutaan tulkita kysymyksiä tai täsmentää vastauksia. Vaikka haastattelun analysointi on vaativaa, niin se on aineiston hankkimisen metodina yleisesti suositeltu.

Haastattelun toteutin puolistrukturoituna teemahaastatteluna, joka mahdollistaa minulle tutkijana päästä syvemmälle opettajien kokemuksiin. Teemahaastattelu mahdollistaa valitsemäni aiheen kanssa vapaamman keskustelun, jolloin päästään aiheeseen liittyviin syvempiin merkityksiin. Tarkempi kysymysrunko haastattelusta löytyy liitteestä 1. Haastattelun alussa kerroin aina opettajille, että minulla on valmiit kysymykset, jotka ohjaavat haastattelua, mutta heillä on aina vapaus täydentää tai palata aikaisempaan, jos heille tulisi mieleen jotain kysyttävää. Tutkijana kysymysrungostani huolimatta etenin opettajien vastausten mukaisesti aiheesta toiseen. Haastattelujen loppuksi tarkistin kysymysrunгон vielä kertaalleen läpi, jotta kaikki tarvittava tieto olisi saatu kerättyä haastattelulla.

Haastateltavien lukumääräksi valikoitui kahdeksan luokanopettajaa. Rajasin haastateltavat opettajat luokanopettajiin. Tekemäni rajauksen ansioista voin keskittyä tarkempaan analyysiin koskien alakoulun opettajien käsityksiä oppilaiden kanssa tapahtuvasta kosketuksesta, sillä yläkoulussa aiempien tutkimuksien mukaisesti kosketus saa erilaisen luonteen ja oppilaiden iällä olisi ollut erilainen vaikutus tutkimukseeni. Haastateltavien joukossa on edustettuna sekä mies- ja naisopettajia. Sukupuolien edustus aineistossani on jakautunut viiteen naisopettajan haastatteluun ja kolmeen miesopettajan haastatteluun. Opettajien sukupuoli on hyvä tuoda esille, sillä aikaisemmissa tutkimuksissa on huomattu, sukupuolen merkitys koskettamisessa. Eli mies- ja naisopettajille hyväksytyt tavat koskettaa lasta eroavat keskenään ja miesopettajien

kosketus voidaan herkemmin tulkita vääränlaiseksi. Tai miesopettajia ainakin kehoitetaan suurempaan varovaisuuteen.

Haastattelut toteutin joko Microsoft Teams-videopuheluna tai sitten kasvokkain tapahtuneena haastatteluna opettajien työpaikalla. Haastatteluihin valikoitui rauhallinen ympäristö, jotta opettajat voivat turvallisesti jakaa kokemuksiaan sensitiivisestä aiheesta. Haastattelut nauhoitin haastateltavien luvalla ja litteroinnit pyrin tekemään aina mahdollisimman pian haastattelusta. Litteroinnista poistin ylimääräiset täytesanat ymmärrettävyyden lisäämiseksi.

Haastattelu on siis aineistonkeruuna perusteltu valinta, koska haluan saada syvempää tietoa opettajien käsityksistä kosketukseen liittyen. Haastattelujen toteuttamiseen toinen vaihtoehto olisi ollut toteuttaa ne ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelun haasteena on haastateltavien aikataulujen sovittaminen yhteen. Lisäksi koen aiheen aikaisten tutkielmien valossa olevan sensitiivinen ja osittain sukupuolisidonnainen, jolloin ryhmässä keskusteleminen olisi voinut jättää jotakin arvokasta tietoa pois. Vaihtoehtona aineiston keruun olisi voinut olla myös opettajien tekemät kirjoitelmat. Päädyin valitsemaan haastattelun aineistonkeruumenetelmäksi sen vuoksi, että saisin varmasti syvempää tietoa opettajien käsityksistä. Kirjoitelmien saaminen olisi ollut haastavampaa, sillä opettajat voivat kokea kirjoitelmien laatimisen oman työnsä päälle olevan raskaampaa. Kirjoitelmista en myöskään tutkijana olisi voinut kesken prosessin kysyä lisäkysymyksiä aiheeseen liittyen, jolloin olisi ollut mahdollisuus, että tutkielmani kannalta oleellista tietoa jää kertomatta.

Aineistossani kahdeksan luokanopettajan haastattelua olen litteroinut tekstiksi. Haastattelut kestivät keskimäärin 15–20 minuuttia. Litteroinnissa olen poistanut puheesta ylimääräiset täytesanat ja sanojen toistot ymmärrettävyyden parantamiseksi.

Aineistonanalyysin toteutan fenomenografisella analyysillä. Huusko ja Paloniemi (2006, 166–167) ovat kirjoittaneet kattavasti fenomenografisen aineiston analyysistä. Fenomenografisen analyysin tulee edetä vaiheittain, jossa tulkinnat ja merkitysten löytäminen tapahtuvat yhtäaikaaisesti uudella tasolla. Jokaisella vaiheella analyysissä on merkitystä ja vaikutusta seuraaviin valintoihin. Tällöin tutkimusaineistoa käsitellään kokonaisuutena, koska ilmiön

osioiden luonne riippuu ilmiön kokonaisuudesta. Eli vastauksiin ei suhtauduta yksittäistapauksina, vaan tarkoituksen on muodostaa vastauksista kokonaisuus. Tarkoituksena analyysissa on löytää aineistossa esiintyviä rakenteellisia eroja, jotka selventävät käsitteiden suhteiden rakentumista tutkittavaan ilmiöön.

Analyysin ensimmäinen vaihe on merkitysyksiköiden löytäminen aineistosta. Tällöin tutkijan tulee etsiä aineistosta ajatuksellisia kokonaisuuksia eikä keskittyä liikaa yksittäisiin sanoihin tai lauseisiin. Apuna merkitysyksiköiden löytämisessä tutkija voi esittää aineistolle erilaisia kysymyksiä. Analyysin toisessa vaiheessa tutkijan tulee etsiä, lajitella ja ryhmitellä löytämänsä merkitysyksiköt kategorioiksi. Tässä vaiheessa keskittyminen on kategorioiden rajojen määrittämisessä. Tämä tapahtuu vertailemalla merkitysyksiköitä koko aineiston merkitysten joukkoon. Keskiössä on tunnistaa erilaiset variaatiot eli täytyy tunnistaa erilaiset ja samanlaiset aineistossa esiintyvät ilmaisut. Tärkeää on tuoda esiin käsitysten laadulliset erot sen sijaan, että painotettaisiin määrää. Kuvauskategorioiden muodostamaa kokonaisuutta voidaan kutsua myös tulosalueeksi. Aineistosta esiin tulleet käsitysten väliset suhteet eritellään graafisessa muodossa sanallisen erittelyn lisäksi. (Huusko & Paloniemi 2006, 167–168.)

5 OPETTAJIEN KOKEMUKSET JA KÄSITYKSET OPPILAIDEN KANSSA TAPAHTUVASTA VUOROVAIKUTUKSESTA

Olen fenomenografisen analyysin mukaisesti luonut aineistoni pohjalta pääkategoriat ja niille alakategoriat, joilla ryhmittelen ja analysoin aineistoani (Kuvio 1). Tutkimuskysymykseni *Millaisia kokemuksia ja käsityksiä opettajilla on kosketuksesta osana oppilaiden kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta?* ohjasi pääkategorioiden muodostumista. Haastatteluista nousi esiin pääkategorioina opettajan koskettamiseen vaikuttavat tekijät, koskettamisen tavoitteet ja kosketuksen merkitykset.

5.1 Opettajan koskettamiseen vaikuttavat tekijät	5.2 Koskettamisen tavoitteet	5.3 Kosketuksen merkitys
5.1.1 lupa koskettamiseen ja oppilaantuntemus 5.1.2 oppilaan ikä ja sukupuoli 5.2.3 tietoisuus julkisuudesta	5.2.1 ohjaamisen ja rauhoittamisen väline 5.2.2 välittämisen ja kannustamisen keino 5.2.3 sanallisen viestin vahvistaminen	5.3.1 kosketuksen merkitys osana koulumaailmaa 5.3.2 kosketuksen merkitys osana omaa opettajuutta

Kuvio 1. Tulosavaruus opettajien kosketuksesta koskevista käsityksistä ja kokemuksista.

5.1 Opettajan koskettamiseen vaikuttavat tekijät

5.1.1 Lupa koskettamiseen ja oppilaantuntemus

Lupa koskettamiseen

Haastatteluissa opettajilla oli samankaltaisia ajatuksia siitä, milloin oppilasta kosketaan. Puolet haastatelluista toi suorasti esiin sen, että oppilaalta tulee olla sanallinen lupa koskettamiseen eli he kysyivät lupaa, ennen kuin koskettavat oppilasta. Näin opettajat kuvailivat näitä tilanteita:

Opettaja 1: ”Joitain tilanteita on ollut sitten ehkä isompien oppilaiden kanssa, jos huomaa, että siellä isomman oppilaan kanssa on joku harmitus tai että isompi oppilas tulee jotenkin avautumaan mulle tai on vaikka ihan kahdenkesken käyty jotain juttua läpi, että on hankaluuksia kotona tai jotain. Niin sitten on ollut tilanne, että on kysynyt ”No saanko mä halata sua, kun mä huomaan, että sua harmittaa noin paljon?” ja sitten jos siihen siinä kohtaa lupa on annettu, niin sitten huomaa, että se (kosketus) auttaa ja helpottaa.”

Vaikka oppilaalta olisi koskettamiseen kysytty lupa, niin tilanne voi muuttua ja opettajan tulee olla näissä tilanteissa valppaana. Opettaja kuvaili tämäntyyppistä tilannetta näin:

Opettaja 8: No osa on semmoisia, jotka on hyvinkin sille(kosketukselle) myöntäväisiä, että he on heti, että joo, ilman muuta saat selkää silittää tai muuten ja jotkut tekee sen niin, että joskus esimerkiksi on käynyt niin, että se tilanne on ollut semmoinen, että mä oon aloittanut sen koskettamisen hänen luvallaan, niin hän saattaakin sanoa että lopeta.

Aineistoni tulokset ovat samankaltaisia Kinnusen (2013) tutkimuksen tuloksien kanssa. Heidän mukaansa oppilasta voidaan koskettaa ainoastaan silloin, kun oppilas itse tekee siihen aloitteen. Aineistossani luvan kysyminen koettiin tärkeänä osana koskettamista varsinkin niissä tilanteissa, joissa lapsi oli jonkin tunteen vallassa, kuten surullinen tai ahdistunut.

Opettajista yksi kertoi haastatteluissa esimerkin siitä, miten antaa oppilaalle mahdollisuuden päättää, millaista kosketusta opettajan ja oppilaan välillä tapahtuu. Tällainen valinnanvapaus tapahtui koulupäivän alkaessa ja oppilaiden tullessa luokkaan. Oppilas saa itse valita, halaako, heittääkö ”ylävitokset” ja vilkuttaako tervehdykseksi. Tällä tavalla hän oli ratkaissut sen, että jokaisella oppilaalla on mahdollisuus kosketukseen, mutta pystyy matalalla kynnyksellä päättämään, mikä on hänelle sopiva kosketuksen muoto. Tässä tilanteessa opettajan ei tarvinnut

erikseen kysyä lupaa koskettamiseen. Muillakin opettajilla esimerkeissään mainittuna juurikin ”ylävitosten heittäminen”, jolloin oppilaalle ja lopullinen päätös, haluaako koskettaa. Näissä esimerkeissä korostuu kosketuksen vuorovaikutuksellisuus. Ihmisten vuorovaikutuksessa on aina kaksi osapuolta, jonka seurauksena tässä tutkimuksessani ei voida kokonaan rajata ulkopuolelle oppilaan toimintaa.

Aineistossani on myös yhteneväisyyksiä Johanssonin, Åbergin ja Hedlinin (2021, 288) tutkimuksen kanssa, joiden mukaan fyysinen kosketus opettajien ja lasten välillä esikouluympäristöissä on arkaluonteinen kysymys. Heidän mukaansa tulevilla ja vastavalmistuneilla esikoulunopettajilla oli halu yhdistää lasten fyysinen huolenpito lasten ruumiillisen koskemattomuuden kunnioitukseen ja tietoisuuteen. Haastattelemillani opettajilla oli samankaltaisia näkemyksiä. He halusivat käyttää kosketusta, mutta olivat hyvin tietoisia ja kunnioittivat oppilaan omia rajoja koskemattomuuteen kysymällä etukäteen lupaa.

Yksi opettajista kertoi koskettamisen olevan hänelle todella luontainen osa vuorovaikutusta, jolloin hän harvoin pohtii etukäteen, voiko koskettaa jotakin oppilasta. Puheessaan hän korostaa sitä, miten kosketuksella on positiivinen ja tsemppaava vaikutus ja hänen opettamassaan luokassa kukaan ei väistä opettajalta tulevaa kosketusta tai ilmaise sen olevan epämiellyttävä, jota taas tapahtuu luokassa oppilaiden välisessä kosketuksesta.

Haastattelun kuluessa kyseinen opettaja nosti erikseen esiin tilanteet, jolloin oppilas on aggressiivinen tai kiihtyneessä tilassa, jolloin kosketuksen käyttämistä arvioidaan eri tavoin. Tätä käsittelen tarkemmin koskettamisen tavoitteita koskevassa alaluvussa 5.2.1 Ohjaamisen ja rauhoittamisen väline.

Oppilaantuntemus

Kaikki haastateltavista totesivat oppilaantuntemuksen olevan merkittävässä osassa silloin, kun he päättävät, ketä lasta koskettavat ja ketä eivät. Oppilaantuntemus koskettamisen päätöksessä opettajilla pohjautui oppilaiden aiempaan käyttäytymiseen eri tilanteissa ja harjoituksissa.

Päätös koskettamisesta pohjautui haastattelujen mukaan suurimmaksi osaksi oppilaantuntemukseen, sillä kaikki opettajat toivat esiin haastatteluissa oppilaantuntemuksen merkityksen, kun he päättävät ketä koskevat ja milloin koskevat.

Opettaja 3: No mä sanoisin, että toi koskettaminen vaatii aika paljon semmoista oppilaantuntemusta, että jos menisin jonnekin uuteen luokkaan niin en välttämättä heti menisi kovin lähelle oppilasta, kun ei tiedä että onko se niin kun hänelle OK. Että mulla on muutama semmoinen oppilas, joka selvästi hyötyy siitä tai tavallaan rauhoittuu siitä, että tulee vähän tähän lähelle ja koskettaa olkapäätä vaikka, mutta sitten taas jotkut on semmoisia, jotka karttaa, että eivät halua, että tullaan lähelle.

Opettaja 5: Mutta toki kaikissa tämmöisessä kannustamisessa, että kiva tuota vaikka heittää läpiä ja semmoista. Mutta että mikä tavallaan millekin lapselle sopii. Että toki on semmoisia, jotka enemmän karttaa, että ei tykkää siitä että joku tulee lähelle. Ja jollekin sitten se on semmoinen, että ne mielellään olisi vaikka joka päivä halaamassa.

Oppilaantuntemus oli merkittävin osa, kun tehtiin päätös koskettamisesta. Mutta hieman tuntemattomien oppilaiden tai yllättävien tilanteiden kohdalla opettajat pohjasivat päätöksensä tilanteen lukemiseen. He tarkkailivat oppilaan kehonkieltä ja tilannetta, kun tekivät päätöksen koskettavatko vai eivät oppilasta.

Opettaja 5: Sitten sitä pitää vähän tulkita ja lukea niitä lapsia, että kenelle se on sitten luontevaa ja kenelle ei. Että enemmän kyllä semmoista oppilaslähtöistä. Että en niinku välttämättä kenenkään, jos olisi joku tuntematon oppilas, niin en heti olisi välttämättä just laittamassa kättä olkapäälle. Että kyllä vaatii semmoista, että on luonut sen luottamussuhteen siihen lapseen ja että se on silleen luontevaa.

Myös molemminpuolista luottamusta korostettiin, jolloin tulee taas esiin kosketuksen vuorovaikutuksellisuus. Oppilas voi reagoida eri tavoin opettajan kosketukseen, jolloin opettajan on puolestaan oltava valmis muuttamaan omaa käytöstään tilanteeseen sopivaksi.

Opettajat ymmärsivät oppilaiden kokevan kosketuksen hyvin eri tavoin. Osa opettajista toi esiin selityksenä kosketuksen kokemiselle oppilaan omien ominaisuuksien sekä hänen perhetaustansa merkityksen.

5.1.2 Oppilaan ikä ja sukupuoli

Oppilaan ikä

Opettajilla tuli selkeästi esiin se, miten kosketuksen luonne muuttuu oppilaiden iän mukaisesti. Kosketus nähtiin isommassa roolissa pienemmällä oppilailla alkuopetuksessa. Opettajat luonnehtivat, että alkuopetuksessa oppilaat tarvitsevat enemmän kosketusta tarkkaavaisuuden suuntaamiseen, keskittymiseen ja erilaisiin siirtymätilanteisiin.

Opettaja 5: No niin ne on just ehkä se, että kun on pienempi lapsi, niin se yleisesti ottaen hakeekin sitä läheisyyttä enemmän ja varsinkin noi ykköset, kun ne on ollut siellä päiväkodissa ja eskarissa. Ja mitä nyt jonkun verran oon päiväkodissa ollut, niin se on jotenkin luontevampaa, että ne lapset tulee syliin siellä ja luotetaan kirjoja ja näin. Mutta varmasti, että mitä vanhempia ne (oppilaat) on, niin sitä itsenäistyy ja tuota koettelee niitä rajoja ja identiteettiänsä muodostaa. Niin sitten ei välttämättä ne murrosikäiset tai pian murrosikäiset ole niitä, jotka välttämättä niin niin kaipaisi välttämättä sitä (kosketusta). Totta kai joku voi kaivata sitä halia tai näin, mutta että oon huomannut niitten isompien lasten energiasta, että ne ei ehkä kaipaa sitä, että tullaan siihen liian lähelle.

.....

No kyllä mä koen että semmoinen aika olennainen osa, varsinkin noiden pienten kanssa kun on. Niin sitten tulee erilaisia tilanteita, missä vaikka lohduttaa tai ylipäättänsä, jos toisen huomioo ei saa silleen kutsumalla, niin sitten helposti saattaa koskettaa olkapäätä ja että ”hei kuuletko”. Tai just silleen että ottaa syliin tai halaa ja tai muuten silittää just olkapäätä tai päätä. Tuota jos lohduttaa, jotenkin se tuntuu pienten kanssa silleen musta luontevalta olla lähellä. Ja ne monesti hakeutuukin ja tykkää halata ja olla siinä lähetyvillä.

Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että pienempien oppilaiden koskettaminen koettiin luontevampana. Pienemmät oppilaat myös itse tekivät aloitteen koskettamiseen, johon opettaja sitten vastasi. Pienempien oppilaiden kohdalla aloitteet koskettamiseen olivat usein halu tulla syliin tai saada lohdutusta. Isompien oppilaiden kohdalla opettaja oli useimmin aloitteen tekijä ja kosketus oli ”ylävitosten heittämistä” kannustaessa, hartiasta koskemista rohkaisun muodossa tai sitten ohjaamista tarvittavalla tavalla esimerkiksi liikuntatunneilla.

Opettaja 3: Että käytän(kosketusta) tai siis kuvittelisin, että käyttäisin enemmän pienempien oppilaiden ohjaamiseen sitä koskettamista kuin vanhempien. Mä siirryn ensi vuonna opettaa vitosluokkaa, niin en ehkä siellä niin paljon tai en tiedä, mutta voisin kuvitella, että en ehkä niin paljon käytä sitä, että kuitenkin ovat jo vähän isompiakin sitten ja sillä tavalla ehkä taitavampia, että osaavat ehkä kohdistaa sitä huomiota oikeaan asiaan. Niin voi olla etten käytä niin paljon. Eli sanoisin kyllä, että kyllä se ikä siihen sitten vaikuttaa, että pienempiä oppilaita koskettaa enemmän kuin vanhempia.

Myös oppilaan sukupuolella koettiin olevan vaikutusta kosketuksen käyttämiseen. Yksi opettajista kuvaili, miten tyttöjen koskettaminen on luontevampaa ja miten tytöt ehkä hakevatkin kosketusta enemmän kuin pojat. Samalla pohdittiin myös sitä, miten samaa sukupuolta voi olla helpompi koskettaa kuin vastakkaista

Opettaja 6: Ei ehkä saisi tälleen sukupuolittaa, mut musta tuntuu, että tytöillä monesti se kosketus on jotenkin semmoinen... En sitten tiedä kun naisopettaja, että onko se sitten jotenkin, kun on samaa sukupuolta, mutta monesti tytöt itsekin tulee sitten halaamaan kun sitten pojilla se on enemmän sitten etäisempää.

Yksi haastateltavista toi esiin myös opettajan sukupuolen vaikutuksen ja miten jo opettajakoulutuksessa kehoitetaan miespuoleisia opiskelijoita varomaan tulevaisuudessa oppilaiden koskettamista.

Opettaja 6: Ehkä naisopettajan on helpompi koskettaa (oppilasta) ja ehkä sitten ehkä alkuopetuksessa, koska siellä tulee enemmän(kosketusta). Mutta esimerkiksi meillä ainakin miesopiskelijalle sanottiin, että jos joskus pidät vaikka tukiopetusta kahdestaan oppilaan kanssa, niin sun pitää pitää aina luokan ovia auki, että sitten oppilaat voi keksiä tällöisiä... Mä oon kuullut, että ohjaajasta on laitettu tällöiset juorut leviämään, että on kosketellut oppilaita väärin. Mitä sitten ei lopulta ollut totta, kun paljastuikin, että se on kokonaan keksittyä. Että oppilaatkin osaa sit käyttää sitä.

Kiinnostavaa aineistoissani oli se, että miespuoliset luokanopettajat eivät suoraan tuoneet esille, että heidän sukupuolensa vaikuttaisi kosketuksen käyttöön opettajana. Toki ajatus sukupuolesta on voinut sisältyä vastaukseen, kun he ovat kertoneet nykyajan uutisoinnista ja median vaikutuksista, ja miten se on saanut aikaan varovaisuutta ja ajatuksia, voiko nykyään ylipäättään opettajana koskettaa oppilasta. Silloinkin he tosin puheessaan toivat esiin vain opettajan aseman eivätkä erikseen sukupuolta kuten ”miesopettajana”. Tämä osa eroaa tutkimuksessani aikaisempien tutkimuksien kanssa, jossa sukupuolta on tuotu jopa korostuneesti esiin. Saaren (2021) pro gradu- tutkielmassa rehtorit nostivat esiin sen, miten miesopettajat ovat varovaisempia kosketuksen käytössä, kun puhutaan oppilaiden kanssa tapahtuvasta kosketuksesta.

5.2.3 Tietoisuus julkisuudesta

Negatiivisiksi ulottuvuuksiksi opettajilla ensimmäisenä tuli maininta kuvaamisesta ja materiaalin leviämisestä, ja kuinka he opettajina itse saattavat joutua vaikeuksiin. Vastauksissa mainittiin iltapäivälehdet ja esillä ollut uutisointi, joiden myötä opettajat kertoivat tiedostavansa, kuinka helposti he voivat joutuvat valokeilaan.

Opettaja 7: Nyt tuota niin nää esimerkit, mitä kuitenkin julkisuudessakin on, niin nythän on tullut hirveän araksi tämän asian suhteen, että voiko millään tavalla enää koskettaa edes opetusmielessä oppilasta?

Opettajat tiedostavat sen, miten sosiaalisen median ja älylaitteiden myötä heidän jokainen teko voi päätyä esille. Niissä haastatteluissa, joissa kuvaaminen tai uutisointi tuli esille, totesivat kaikki opettajat olevan varovaisempia tai ainakin tietoisempia kosketuksen käytöstä. Yksi opettajista arvioi muutoksen tapahtuneen viimeisen viiden vuoden aikana ja kuvasi asiaa näin:

Opettaja 8: Mut mä kysyn nykyään siihen aina luvan, että saanko laittaa käden sun selkään, selänpäälle tai miltä tuntuu sillä lailla? Ja koska ennen se oli ehkä vielä jotenkin enemmän mun opettamisessa ja vuorovaikutuksessa mukana se näissä tilanteissa se kosketuksen lisääminen siihen puheeseen. Mutta tosiaan, että mäkin oon tullut varovaisemmaksi, koska tää yhteiskunta on mennyt siihen suuntaan, että siitä voidaan tehdä vääränlaisia tulkintoja, jos halutaan. Elikkä sen takia kysyn aina luvan(koskettamiseen).

Kysyttäessä tarkennusta tämänkaltaisen ilmiön ja julkisuuden ajanjaksolle opettaja 5 kuvasi asiaa näillä sanoin.

Opettaja 5: Sanotaanko näin, että viimeisen 5 vuoden aikana se on nyt vaikka näin.

Kyseessä on siis aika tuore ilmiö, joka on vaikuttanut aineistoni perusteella paljon opettajien käyttäytymiseen. Opettajat pohtivat usein julkisuuden mahdollisuutta, kun tekevät päätöksen koskettamisesta. Tästä herää kysymys, että jääkö jotain hyvää opettajalta tulevaa kosketusta käyttämättä, kun halutaan varoa, että ei tee mitään väärin tai muut voi tehdä asiasta vääriä tulkintoja?

Luokanopettajan puheessa esille tuli se, miten teosta voidaan tehdä tulkintoja, jotka eivät vastaa todellisuutta. Toinen haastateltava toi puheessaan juuri sen puolen, että oppilaat tiedostavat aiempaa paremmin omat oikeutensa ja opettajan rajat ja osaavat sitä myös käyttää hyödykseen. Aineistoni tulokset ovat samankaltaisia Kinnusen (2013, 214-215) tutkimuksen tuloksien kanssa. Kinnusen mukaan oppilaat ja erityisesti heidän vanhempansa ovat aiempaa tietoisempia omista oikeuksistaan, ja opettajan käyttämä kosketus on ollut puheenaiheena.

Opettajista yksi toi esiin uutisoinnista ja julkisuudesta puhuttaessa sen, että hänellä on kuitenkin usko siihen, että oikeus lopulta tällaisissa asioissa voittaa. Hän myös ilmaisi, miten tällaisen julkisuuden mahdollisuus ei pitäisi vaikuttaa omaan työhön. Hänen ilmaisunsa uutisoinnin ja median pelosta ja surullisesta lieveilmiöstä kuvastavat, miten opettajat joutuvat olemaan varpaillaan ja tietoisia, miten irrallinen osa heidän työtään koskevaa tilannetta voidaan kuvata ja levittää eteenpäin.

Opettaja 4: Toisaalta eihän sitä voi pelätäkään, että työtä pitää tehdä ja sitten jos jotakin tulee, että tietää että on itse tehnyt oikein ja tai ainakin yrittänyt tehdä parhaansa. Että kun ei ikinä yritä ketään satuttaa tai loukata niin tai muuten kaltoinkohdella. Niin sitten jos jotakin tulee niin mä uskon siihen, että oikeus sitten voittaa, mutta se on surullinen lieveilmiö, että ylipäätään joutuu semmoista miettimään.

5.2 Koskettamisen tavoitteet

5.2.1 Ohjaamisen ja rauhoittamisen väline

Koskettaminen ohjaamisen välineenä

Kaikki opettajat kertoivat käyttävänsä koskettamista ohjaamistilanteissa. Ohjaamistilanteet liittyivät sekä oppitunneilla tapahtuvaan työskentelyyn että erilaisiin siirtymätilanteisiin. Oppitunneilla ohjaamiseen liittyvä kosketus korostuu erityisesti liikunnantunneilla, jossa oppilas voi tarvita opettajien mukaan fyysisen kosketuksen, jotta hahmottaa, miten esimerkiksi voimistelussa jokin suoritus tapahtuu. Avustamista voidaan tarvita esimerkiksi käsilläseisonnassa. Kehollisen hahmottamisen tuentarvetta mainittiin myös tapahtuvan musiikintunneilla, jolloin opettaja on auttanut oppilasta asettelemaan kätensä kitaraotetta varten.

Opettaja 7: Kuten sanoin niin vaikkapa jossain liikunnanopetuksessa se suorastaan vaatii joissakin asioissa sitä koskettamista tai sitten jonkun huomion herättämisen, jos koskettaa olkapäähän herättää jonkun ajatuksissa oleva oppilaan.

Luokkahuoneen ulkopuolisia ohjaamistilanteita olivat muun muassa siirtymä- ja jonotustilanteet, jolloin kosketus oli usein olkapäästä tai selästä ohjaamista.

Opettaja 3: No voi olla vaikka ruokalassa, että jos menee vähän hepuliksi siellä syöminen niin siellä voi olla semmonen koskettaminen. Tai että kun liikutaan jonossa jonnekin, niin siitä tavallaan semmoinen ohjaaminen selästä. Nyt kun ollaan muutamia kertoja oltu tuossa salissa niin siinä oon joutunut pari kertaa menemään taakse sillä, että "hei että nyt rauhoitu ja tuolla edessä tapahtuu". Tuommoisissa luokan ulkopuolisissa tilanteissa, niin sillä(kosketuksella) on kyllä käyttöä ja merkitystä, että yleensä se ehkä vähän havahduttaa sitten sen lapsen siihen, että nyt kosketaan.

Koskettaminen rauhoittamisen välineenä

Seitsemän kahdeksasta opettajasta mainitsi kosketuksen merkityksen rauhoittamisen ja keskittymisen tukikeinona. Rauhoittamistilanteissa opettajat kokivat, että pelkkä käden

laskeminen oppilaan olkapäälle auttoi lasta keskittymään ja suuntaamaan ajatuksensa siihen hetkeen. Erityisesti rauhottomampien oppilaiden kanssa tämäntyyppinen kosketus korostui opettajien puheessa.

Opettaja 3: Joo, no meillä on tällöinen aamupiirikäytäntö mun luokan kanssa ja mulla on yksi tällöinen vähän ADHD-lapsi tässä. Niin mä istun aina hänen vieressään ihan sen takia siinä aamupiirissä, että mä pystyn niin kun hänet ottamaan selästä välillä kiinni ja kohdistan hänen huomion; Niin mun mielestä hän pystyy paremmin keskittymään siihen kuunteluun ja omaan asian kertomiseen, kun oon siinä lähellä ja välillä niin kun pidän selästä kiinni.

Opettaja 2: Semmoisessa rauhoitustilanteessa on se, että kun siellä sanalla ei ole mitään merkitystä, mutta kun laskee käden vaikka olkapäälle ”että hei, kuuntelepa mua nyt hetki”, niin se tuntuu että se viesti menee sitten paremmin perille.

Rauhoittamisen välineenä ja kosketuksen pakollisesta käytöstä koulumaailmassa osa opettajista toi esiin kiinnipitotilanteet, joista osalla oli kokemusta ja osalla ei. Opettajat halusivat erottaa selkeästi kiinnipitotilanteet muusta kosketuksesta, jota he oppilaiden kanssa käyttävät. Kiinnipitotilanteissa koskettamisen aloite ei suoranaisesti tule opettajalta, vaan tilanne velvoittaa heitä käyttämään kosketusta. Kiinnipitotilanteita kuvailtiin muun muassa näin:

Opettaja 8: ”Silloin jos hän on vaaraksi itselleen tai ympäristölleen niin ja sitten toki kyllähän sitten taas tämä puoli on sitten siinä koskemisessa ihan se erikseen, että jos pitää sitten ottaa, siis ei niinkään empaattisesti lohduttavasti kiinni, vaan pitää ottaa kiinni siksi, että tilanne vaatii sitä; silloin kun oppilas on vaaraksi itselleen tai muille. Sellaiseenkin tilanteeseen olen joutunut useammankin kerran urallani, että toki sitten sen koskettamisen luonne on erilaista. Silloin otetaan tai aika kovastikin voidaan joutua ottamaan kiinni. Toki nyt pitää ymmärtää tietysti sitten ne taas ne säännöt mitkä siihen liittyy, että ei ota ei liian kovasti kiinni, mut se on niitä toisia tilanteita sitten.”

Opettajat kertoivat, että ovat vastuussa oppilaista ja kiinnipitotilanteet ovat sellaisia, jossa kosketus on välttämätöntä oppilaan turvallisuuden kannalta eikä silloin opettajana pysty välttämään kosketuksen käyttöä. Opettajat kertoivat kiinnipitotilanteiden olevan ikäviä kokemuksia, mutta korostivat siinä oppilaan itsensä ja muiden turvallisuutta. Yksi opettajista kertoi, että ei ole itse joutunut kiinnipitotilanteisiin, mutta on pohtinut paljon asiaa kollegojen kertomuksen pohjalta.

Edellä käsitellyt kiinnipitotilanteet ovat opettajille pakollisia, kuten opettaja 8 kuvaili; *Silloin jos hän on vaaraksi itselleen tai ympäristölleen*. Tällöin kosketus ei lähde opettajan halusta käyttää kosketusta, vaan tilanne tällöin vaatii opettajalta kosketusta.

Kosketuksen käyttöä opettajat arvioivat rauhoittamisen välineenä tilanne- ja oppilaskohtaisesti. Tässä he toivat esiin kosketuksen vastavuoroisuutta ja sitä, miten eivät aina voi tietää, miten oppilas reagoi. Eli opettajat puntaroivat päätöksessään tuoko kosketus vain lisää haittaa vai rauhoittaako se. Jos oppilas on vaaraksi itselleen tai muille, niin tilanne voi olla sellainen, että se silloin vaatii opettajan kosketusta.

Opettaja 2: *Silloin pitää niinku olla hyvin tarkkana siitä, että rupeaako tässä taputtaa että hei, rauhoitupa nyt tai kuuntelepa mua ,koska jos toinen on niin kierroksilla niin se voi olla se pienikin,vaikka se olisi tarkoitettu sillei että” hei mä ymmärrän”, niin sekin voi olla liikaa. Ja sitten siitä voisi se aggressio vaan kasvaa.*

Opettaja 3: *Ehkä siihen sitten voisi tulla, niinku tää mun yks oppilaita oppilas, et hän saattaa tällä tavalla vähän lyödä tavallaan tai että heittää käden kohti minua tai että siinä voisi sitten itsellekin sattua jotakin.... Tai sitten justinsa tällöinen kiinnipitotilanne, josta nyt ei mulla ollut kokemusta, mutta että siinähan ollaan tosi lähellä lasta ja siinä voi alkaa kädellä heiluttaa tai muuten, että sitten voi sattua itseä tai toisia lapsia. Mutta tietysti siinä tilanteessa se voi olla tarpeellinen vaan ottaa se kiinni, jos siinä on vaaratilannetta.”*

Kosketus on aina vuorovaikutuksellinen tilanne, jolloin siihen kuuluu ainakin kaksi osapuolta. Opettajat eivät suoraan kertoneet, että olisivat kohdanneet oppilaiden puolelta tulevan kosketuksen epämiellyttävänä. Vaikka neljä kahdeksasta haastateltavasta mainitsivat haastattelujen kuluessa, että olivat kokeneet joskus käden huiskimista, tönimistä tai lyömistä oppilaan puolelta. Näissä edellämämainituissa ja erilaisissa kiinnipitotilanteissa opettaja voi kokea sen kuuluvan työhönsä ja osaa siksi rajata tämänkaltaisen oppilaalta tulevan kosketuksen erilaiseen lokeroon ja irralliseksi itsessään. Opettajat varmasti myös kokemuksensa ja koulutuksen puolesta ymmärtävät, että jotkut oppilaat eivät vielä kykene säätelemään toimintaansa asianmukaisella tavalla, vaan kaipaavat tähän lisää tukea.

5.2.2 Välittämisen ja kannustamisen ilmaisemisena

Välittäminen

Kaikkien opettajien haastatteluissa nousi suoraan tai välillisesti kosketuksen merkitys välittämisen ilmaisun tukena. Välittämisessä korostettiin tilanteita, johon ei pakosti löytynyt sanoja tai haluttiin korostaa viestiä. Oppilaille haluttiin koskettamisella luoda turvallisuudentunne ja ajatus, että opettaja oikeasti kuuntelee, välittää ja on kiinnostunut hänen asioistaan. Opettaja 4:n puheesta on nähtävillä se, miten kosketuksen kautta onnistumisen kokemuksesta voidaan saada yhteinen kokemus, joka hänen mukaansa *vahvistaa jaettua iloa*.

Opettaja 4: On myös sillä myönteinen vaikutus, että pystyy näyttämään tai rauhoittamaan kosketuksella, mitä ei välttämättä puheella pysty. Ja ihan semmoiset ilon ja onnen jakamisen hetket, kun vaikka haluaa oppilasta tai kun oppilas onnistuu niin antaa high fiven tai menee lähelle niin senkin se vahvistaa sitä tai koen että se voi vahvistaa sitä myönteistä onnistumisen kokemusta ja vahvistaa sitä jaettua iloa siitä oppimisesta esimerkiksi.

Välittäminen ja positiivinen koskettaminen tuli opettajien puheessa esille. Mutta myös negatiivisia vaikutuksia tuotin esiin. Yksi opettajista kertoi haastattelussa, kuinka joku voi käyttää asemaansa opettajana väärin.

Opettaja 6: Se että sä lasket käden olkapäälle tai muuta, ohjaat vähän hartioista menemään niin koen, että se on semmoista positiivista koskettamista, mutta sitten ikävä kyllä siellä koskettamisesta löytyy myös se negatiivinen puoli, jos joku sitä käyttää väärin ja käyttää omaa asemaansa sitten väärin sitä tilanteessa.

Kannustaminen

Kosketus osana kannustamista koettiin tärkeänä. Opettajat kannustaessaan käyttivät joskus pelkkää kosketusta ja joskus kosketus oli sanojen lisäksi. Usein kannustaessa kosketus oli selkään tai olkapäähän taputtamista. Kannustamista käytettiin sekä oppilasta keuhuttaessa, esimerkiksi hyvän suorituksen jälkeen, mutta myös tsemppaamisessa. Opettajat kosketuksellaan tsemppaessa halusivat kannustaa oppilasta yrittämään parhaansa tai kokeilemaan jotain uudelleen.

Opettaja 2: No mä toivoisin tai toivon, että se kun mä niitä taputan siihen selkään ja keuhun, että se viesti menee paremmin perille. Että ne uskoo, että mä oon oikeasti niistä ylpeä. Että se ei ole vaan se että "hei mahtavaa", vaan niinku siinä on se pieni että ne myös tuntee sen niin, että vitsi toi ope oikeasti on musta ylpeä.

Opettaja 2 koki suurimman osan koskettamisestaan olevan kannustamista ja lopun pääasiassa lohduttamista.

Opettaja 2: Eli 90 prosenttisesti kannustusta tsemppausta ja sitten välillä on sitten sitä semmoista niinku lohduttavaa kosketusta.

Aineistossani on osittain yhtymäkohtia Guéguen (2004, 89-98) on tutkimukseen. Hän korostanut kosketuksen merkitystä oppilaiden sanattomassa kannustamisessa. Aiempien tutkimuksien mukaan koskettaminen johtaa positiiviseen käyttäytymiseen erityisesti koulukontekstissa. Guéguenin tutkimuksen tuloksien mukaan oppilaat olivat rohkeampia vapaaehtoisesti tekemään tehtäviä taululle, kun olivat ennen sitä saaneet kevyen kosketuksen opettajalta. Tutkimuksessa opettaja oli koskettanut jättänyt koskemasta oppilaita lyhyesti kyynärvarteen harjoituksen aikana. Sen jälkeen opettaja pyysi oppilaitaan tekemään harjoituksen tehtävät taululle. Tulokset osoittivat, että opettajana kosketus lisäsi vapaaehtoisten oppilaiden määrää.

Aineistossani opettajilla kannustamisessa oli sanatonta eli pelkkää kosketusta tai sitten sanalliseen viestiin yhdistettyä kosketusta. Kannustamisessa opettaja pyrki saamaan oppilaalle lisää intoa yrittää tai jatkaa tehtävää tai sillä haluttiin vahvistaa oppilaan tunnetta, että opettaja on todella oikeasti ylpeä hänen suorituksestaan. Eli sillä haluttiin korostaa sanallista viestiä, jota käsitellen tarkemmin seuraavassa luvussa 5.2.3 sanallisen viestin vahvistaminen.

5.2.3 Sanallisen viestin vahvistaminen

Opettajat antoivat kosketuksen tehtäväksi vahvistaa sanallista viestiä. Sanallista viestiä vahvistettiin kosketuksella niin ohjaamisessa kuin kannustamisessa, mutta erityisesti sen käyttö koettiin tärkeäksi lohduttaessa tai muissa vaikeammissa tilanteissa. Opettaja 8 kuvaili kosketuksen merkitystä erityisesti silloin, kun oppilas on hätäntynyt tai kokee muita vaikeita tunteitaan epäonnistuessaan tehtävässään.

Opettaja 8: Ehkä se korostuu enemmän näissä tilanteissa, kun oppilas on hätäntynyt jostakin asiasta tai hän epäonnistuu tehtävässä. Ehkä silloin vielä sen sanallisen palautteen, kuten lohduttamisessa, niin sen sanallisen palautteen lisäksi. Niin semmoinen tilanne nyt ehkä on se käytetyin, missä mä käytän sitä (koskettamista) eniten.

Opettajat haastatteluissaan toivat esille sen, miten kosketuksella sanallinen viesti tehdään oppilaalle selkeämmin näkyväksi. Sillä haluttiin korostaa, että opettajana aidosti on sitä mieltä

eikä vain sano asioita, joita ei tarkoita. Kosketuksella sanalliselle viestille haettiin siis myös uskottavuutta. Opettajat kokivat sen itsekin henkilökohtaisesti tärkeäksi, että oppilaat saavat kuvan siitä, että he aidosti ovat sitä mieltä oppialasta koskevista asioista.

Opettaja 2: ”Mä niinku koen että tällöinen kehollinen vahvistaminen, se taputus sinne olkapäälle, niin se voi olla niin paljon enemmän kuin se, että sanat on tyhjiä. Niin minulle se ainakin on tosi tärkeää. Olisi hyvin vaikea yrittää kehua vaan pelkillä sanoilla tai numeroilla.”

Useampi haastateltavista toi esiin kosketuksen merkityksen silloin, kun sanat ei riitä tai halutaan vahvistaa sanallista viestiä entisestään kosketuksen kautta. Monet tällaiset tilanteet olivat erilaiset lohdutustilanteet tai kun oppilasta kohdannut suuri suru, johon opettajakaan ei löydä tarvittavia sanoja. Näin haastateltavat kuvasivat kosketusta näissä tilanteissa:

Opettaja 6: No mun mielestä siinä tavoitellaan just sitä, että noin sitä mitä sanoin, että välillä sanat ei riitä. Että se, että joku on sun lähellä, niin sun ei välttämättä tarvitse sanoa mitään. On tällöisiä ikäviä juttuja, että esimerkiksi vanhempi on kuollut tai muuta ja sitten tullaan kouluun niin se voi olla hyvin vaikeata. Sitten se, että oppilaitten se impulsiivisuus eli ne ei välttämättä voi itse itse sille mitään. Ei pysty hallitsemaan itseään siinä tilanteessa niin sitten se tuki tulee aikuiselta sen kosketuksen kautta. Että ehkä vahvistetaan sitä viestiä sanoin. Tai sitten jos sanat ei riitä, niin sitten se kosketus voi olla siinä vielä enemmän tukemassa.

Opettaja 8: No tässä tilanteessa mä oikeastaan näen sen niin, että ehkä se päätavoite siinä koskettamisesta on vielä niinku lisätä sen sanallisen viestinnän lisäksi semmoista, että mä välitän ja mä oon kiinnostunut sun asiasta ja tuota mä haluan lohduttaa sua, jos sulla on huono paha mieli.

5.1 Kosketuksen merkityksen kokeminen

5.3.1 Kosketuksen merkitys osana koulumaailmaa

Seitsemän kahdeksasta opettajasta oli sitä mieltä, että kosketus kuuluu ehdottomasta koulumaailmaan. Yksi opettajista ei nähnyt sitä niin perustavanlaatuisen tärkeänä osana koulua. Kosketuksen merkityksestä puhuttaessa opettajat kuvailivat asiaa paljon adjektiivien ja korostuneisuuden kautta. He korostivat mielipidettään määrää kuvaavilla sanoilla, kuten ”paljon” ja ”tosi tärkeä”.

Opettaja 7: ”Oon sitä mieltä, että kyllähän koulu muuttuu paljon kylmemmäksi paikaksi, jos täällä ei kosketusta sallittaisi missään kohtaa eikä tilanteessa. Ajatellaan vaikka kun mekin ollaan tällainen yhtenäiskoulu ja kun on niitä alle kouluikäisiä ja eskareita. Sehän on ihan ykköstarpeita heille saada kosketusta.”

Opettaja 4: ”Kyllä mä pidän sitä(kosketusta) tosi tärkeänä. Mun mielestä se on osa kuitenkin meidän ihmisyyttä ja miten kohdataan toisia. Ja opitaan sitä hyvää kosketusta; semmoista hyvää hyväksyvää, kunnioittavaa kosketusta, opitaan kuuntelemaan toisten toiveita, kosketuksesta opitaan näyttämään tapoja, joilla voi koskea. Niin mä nään sen kunnioittavana ja turvallisena ja se että kaikilla on ne samat lähtökohdat koulussa. Esimerkiksi pienten oppilaiden kanssa ei tiedä aina minkälaista perheoloista oppilas tulee niin, että jokaisella olisi mahdollisuus koulussa hakea saada sellaista turvaa, läheisyyttä, kosketusta. Mikä sitten taas tai niinku mikä oppilaalle sitten omalla tasolla tuntuu siltä, että hän sitä kaipaa tai haluaa, niin jokaisella olisi se mahdollisuus oppia sellaiseen turvalliseen kosketukseen.”

Opettaja 5: Tärkeä asia se on kuitenkin tai siis että joskus joku kosketus voi kertoa paljon enemmän kuin sanat. Että joskus joillekin tilanteille, vaikka just tää kun on tapahtunut jotakin ikävää, niin ei välttämättä sille löydy niin semmoisia lohduttavia sanoja. Sitten se voi olla joku halaus paljon lohduttavampaa siinä tilanteessa. Että on ihan vaan joku (joka) pysähtyy kuuntelemaan ja joka katsoo toista ja näin. Kyllä vuorovaikutukseen liittyy niin paljon muitakin asioita kuin vaan ne puhutut sanat.

Yksi opettajista ei kokenut kosketuksen olevan niin merkittävässä roolissa koulussa tai nähnyt sen puuttumisen olevan muusta toiminnasta pois. Hän kuitenkin toi esiin positiivisina vaikutuksina kosketuksen lisäävän turvallisuudentunnetta, tukevan tunnekasvatusta ja olla osana vuorovaikutusta. Näin hän kuvaili kosketuksen roolia koulussa:

Opettaja 1 ”No mä koen tai ajattelen, että se (kosketus) ei ehkä ole sellainen pakollinen tai sellainen kivijalka, mikä jotenkin ... että sen puuttuminen olisi jotenkin muusta jutusta pois.

Mutta ehkä just parhaimmillaan sellainen lisäävä vaikutus sitten siihen ohjaukseen tai turvallisuudentunteeseen tai johonkin muuhun. Jos me puhutaan vaikka yläkoululaisista tai ehkä vitos-kutosista, niin siellä ehkä sitä kosketusta ei niin spontaanisti myöskään tapahdu ja en koe, että se nyt olisi siinä mielessä huono juttu. Varmasti oppilaatkin kaipaa sitten sellasta omaa reviiriä ja muita juttuja. Mutta ehkä pienten kohdalla sellaisena niinku tunnekasvatuksessa ja niiden tilanteiden läpikäymisen tai jonkinlaisena vuorovaikutuselementtinä, niin varmasti ihan toimiva. Mutta ehkä sitten oppimisen kannalta en koe, että onko sillä sitten niin iso merkitys. Että ehkä myös jotenkin itse koen, että siinä opetetaan sellaista luontevaa kanssakäymistä muiden kanssa, että se mikä on toiselle OK niin sen mukaan voi tehdä asioita. Niin mun mielestä se ehkä opettaa myös hyvää sellaista, että pystyy lukea toisesta, että milloin toiselle käy, että sinua kosketetaan ja milloin ei.”

5.3.2 Kosketuksen merkitys osana omaa opettajuutta

Kosketuksen merkitys osana omaa opettajuutta vaihteli haastateltavien osalta. Kuusi kahdeksasta haastateltavasti koki koskettamisen tärkeänä osana opettajuuttaan ja osittain yhdisti sen omaan persoonaansa ja tapaansa olla muutenkin vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Merkityksen kokemisessa opettajien puheesta pystyy havaitsemaan sen, miten kosketus liitetään omaan persoonaansa ja vuorovaikutustyyliinsä. Myös siihen, millaisia arvoja opettaja haluaa välittää. Nämä tulevat esiin muun muassa ilmauksissa ”isällinen ote” ja ”saa tulla lähelle ja saa halin, jos tarvitsee”. Opettajat kertoivat, että haluavat olla oppilaalle se turvallinen aikuinen ja kosketus on yksi keino luoda ja edistää tätä turvallista suhdetta. Tässä

useampi lainaus opettajien puheesta, josta nousevat esiin heidän kokemansa koskettamisen tärkeys.

Opettaja 4: Aika merkittävässä osassa, varsinkin noiden pienten oppilaiden kanssa. Kun liikun luokassa, niin kosketan oppilaita esimerkiksi ohimennessä tai pienet oppilaat tykkää halata tosi paljon. Se on mullekin semmoinen tosi luonnollinen kosketuksenmuoto; halataan ja kannustaa sillä fyysisesti, että laittaa käden olkapäälle tai ottaa kainaloon tai muuten. Että kyllä koen, et se on tärkeä osa opettajuutta.....Niinku itse koen, että mä oon aika fyysinen ihminen ja kosketus on tärkeä osa itselle sitä vuorovaikutusta ja kanssakäymistä, että myös sitten sen turvallisen oppimisympäristön ja ylipäättänsä ympäristön ilmapiirin luomiseksi kosketus on tärkeä osa sitä.

Opettaja 8: Se on oikeastaan mun opettajuudesta ollut aina semmoinen yks työkalu semmoisen oikeanlaisen suhteen rakentamisessa siihen oppilaaseen, mutta se luottamushan pitää olla sitten niinku myös molemminpuolinen... No molemminpuolinen luottamus on siinä pitää olla ja sehän tulee sitten niinku oppilaa tuntemuksen ja niiden vuosien kautta, kun sitä ryhmää opettaa.

Kyllä mä koen sen kuitenkin edelleen semmoiseksi tärkeäksi asiaksi edelleenkin, koska mun semmoinen opettajuuden perusajatus on semmoinen... mä haluaisin olla niille oppilaille tämmöinen... niinku isällinen ote. Eli toisaalta selvät rajat miten toimitaan asioiden suhteen ja tehdään asioita, mutta sitten taas toisaalta haluaisin olla myös sillä tavalla lempeä opettaja myös. Elikkä mä kuvaan sitä niinku tämmöisellä isällisellä otteella.

Opettaja 5: Että en niinku näe, että tarvitsisi olla semmoista kauheata turvaväliä, että ei ole itselle tarvetta mitenkään semmoiseen henkilökohtaiseentilaan. Toki silleen, että ei nyt kukaan voi jatkuvasti roikkua siinä lähellä, mutta kyllä niinku koen, että se on semmoinen, joka myös turvallisuutta tuo lapsille, että saa tulla lähelle ja saa halin, jos tarvitsee.

Näistä edellä olevista opettajien lainauksista näkee sen, miten kosketus koetaan tärkeäksi osaksi koulua, omaa opettajuutta että myös lapsen kasvua. Kosketuksella halutaan välittää viestiä, että minä välitän tosissaan. Myös turvallisen ympäristön luomista käytettiin perusteena koskettamiselle. Opettajat liittivät myös henkilökohtaisia ominaisuuksiaan kosketukseen, kuten opettaja 8 asiaa kuvaili, että hän haluaa luoda oppilaisiin isällisenotteen, jota voidaan tulkita samalla lempeäksi ja turvalliseksi, joka osaa asettaa lapsen kehitystä tukevia rajoja.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimustulosten yhteenvetoa ja tarkastelua

Oppilaiden puolelta tulevasta kosketuksesta eniten nostettiin pienempien oppilaiden kohdalla halua tulla syliin tai saada lohdutusta ja isompien kohdalla kosketus oli ”ylävitosten heittämistä” kannustaessa tai hartiasta koskemista rohkaisun muodossa. Opettajat korostivat monessa kohtaa, miten kosketuksen käytössä ratkaisevaa on oppilaantuntemus ja oppilaalta tuleva aloite. Rauhoittumis-, lohdutus- ja kiinnipitotilanteissa kosketuksen aloite tuli usein ensin opettajalta, mutta silloinkin kysyttiin sanallisesti lupaa tai luettiin oppilaan kehonkieltä.

Oppilaiden tai opettajien sukupuolen merkitystä ei tässä aineistossa tullut esiin niin korostuneesti, mitä muissa aihetta käsittelevissä tutkimuksissa on tullut. Yksi opettajista totesi, että ehkä saman sukupuolen välinen kosketus on helpompaa tai luonnollisempaa, jolloin sitä tapahtuu enemmän. Kyseinen opettaja myös mainitsi, miten opettajan sukupuoli vaikuttaa opettajana toimimiseen. Hänellä oli muisto, miten opettajakoulutuksessa miespuoleisia opiskelijoita oli kehoitettu olemaan erityisen varovaisia kosketuksen kanssa ja esimerkiksi tukiopetusta antaessa pitämään ovet auki, jotta oppilaat eivät voi myöskään levittää väärää tietoa tapahtumista. Haastattelemani miespuoleiset luokanopettajat eivät itse suoraan tuoneet esiin, että he kokevat sukupuolensa vaikuttavan kosketuksen käyttöön. Toki oletus sukupuolen merkityksestä on voinut sisältyä, kun on tuotu uutisten ja julkisuuden mahdollisuus. Tällöin miespuoleinen luokanopettaja kertoi olevansa kosketuksen kanssa varovainen, jotta kukaan ei ”tee vääriä tulkintoja”.

Tavoitteena kosketuksella olivat ohjaamisen ja rauhoittamisen keinot sekä oppitunneilla että siirtymistilanteissa ja vapaammassa tilanteissa, kuten ruokailussa tai juhlatilaisuuksissa. Ohjaamisen ja rauhoittamisen keinona oli usein hellä kosketus selkään tai olkapäähän, jonka koettiin riittävän havahduttavan oppilaan siihen hetkeen ja tehtävään asiaan. Koskettamisen merkitystä korostettiin erityisesti välittämisen ja kannustamisen ilmaisemisessa. Opettajat

halusivat kosketuksen kautta tuoda oppilaille näkyväksi viestiä, että he aidosti välittävät ja haluavat kuunnella heidän asiaansa. Kosketus koettiin myös olevan erittäin merkittävässä osassa silloin, kun pelkät sanat yksistään eivät riitä kertomaan tai kuvailemaan. Tällöin kosketuksella haluttiin ilmaista välittämistä, jos siinä hetkessä ei löytynyt tilanteeseen sopivia sanoja. Kosketus toimi myös sanallisen viestin vahvistajana niin ohjaamis-, rauhoittumis- ja lohduttamistilanteissa. Käytettäessä kosketusta yhdessä sanallisen viestin kanssa, sen toivottiin vahvistavan viestin tai ohjeen ilmaisu.

Kosketuksen merkitykset omaan opettajuuden ja koulun kannalta koettiin eri tavoin haasteltavien kesken. Ne opettajat, jotka kokivat kosketuksen merkittäväksi, korostivat sen asemaa erilaisin kuvailevin ilmauksin, kuten ”tosi tärkeä”. Yksi haastateltavista koki, että kosketuksen puuttuminen koulusta ei olisi suoranaisesti mistään opetettavista sisällöistä pois. Hän toi kuitenkin esiin, miten kosketuksella voidaan edistää muuta opetusta, kuten tunnekasvatusta.

Kosketuksen yhteiskunnallinen ulottuvuus näyttäytyy erityisesti rauhoittavan kosketuksen käytössä. Mobergin (2007, 31-32) mukaan kosketuksen rooli on näkyä yhteiskunnassa terveyden ja hyvinvoinnin kautta. Rauhoittavalla kosketuksella on yhteys rauhoittumisjärjestelmäämme. Aikaisempien tutkimuksien mukaan läheisyys ja rauha parantavat oppimis- ja keskittymiskykyämme. Länsimainen yhteiskunta nähdään nopeatahtisena ja stressiä sisältävänä paikkana, jossa ei ole enää niin paljoa tilaa pysähtymiselle ja stressittömyydelle. Myös yhteiset arkiset toiminnot perheen tai muun yhteisön kanssa on vähentynyt.

Aineistoni analyysin pohjalta voidaan todeta, että opettajat ovat käyttäneet kosketusta rauhoittavana keinona, jonka tarkoituksena on ollut auttaa oppilasta keskittymään tilanteeseen ja pysähtymään hetkeen. Opettajat kuvasivat, miten joskus pelkkä käden laskeminen olkapäälle oli riittävää eikä sanoja tällöin tarvittu. Nykyään koulukin on hektinen paikka ja uusien yhtenäiskoulujen myötä ihmisten määrä ja sitä kautta melusaaste lisääntyvät kouluissa. On tärkeää tälle vastapainoksi opetella rauhoittumista ja hiljentymistä ja kosketus voisi olla yksi tätä edistävä väline.

Kulttuurinen ulottuvuus käsittelee kosketuksen kulttuurisidonnaisuutta ja arvoja, joita kulttuurissa pidetään hyvinä. Kinnusen mukaan (2013, 26-27) merkittävä osa kosketuksesta on tapakulttuurin kautta opittu. Suomalainen kosketuskulttuuri on usein pidättäytyväistä ja se korostaa itseparjäämistä ja tunteiden piilottelua. Lapsi oppii tunnerepertuaarinsa lapsuuden kokemusten kautta. Kinnunen on pohtinut, voisiko suomalaiset oppia hellyyttä kosketuksen, eleiden ja sanojen kautta. Hänen mukaansa kosketuselämäkerrat rakentuvat nimenomaan lapsuuden kokemusten kautta, joten voidaan pohtia, minkälainen on tällöin myös koulun rooli tässä prosessissa.

Aineistoni perusteella suomalainen kosketuskulttuuri näkyy myös koulussa. Opettajat kokivat pienten oppilaiden hoivaavan koskemisen, kuten halaamisen, luonnollisempana kuin vanhempien oppilaiden. Oppilasta koettiin olevan turvallista koskettaa selästä tai olkapäästä. Kosketuksen määrä ja luonne muuttuivat selkeästi oppilaiden kasvaessa. tästä herää itsellenikin tutkijana kysymys, että voisiko koulu olla paikka, jossa opitaan toisen kannustavaa, turvallista ja hellivää kosketusta? Voisiko esimerkiksi toisen halaamisesta tulla luonnollisempi asia, jos sitä koulussa käytettäisiin niin oppilaiden kuin opettajien kesken? Kulttuuriin liittyy myös varmasti opettajan asema suomalaisessa koulutuksessa ja millaisena opettajan rooli koetaan. Eli onko opettajan tehtävä olla muodollinen tiedonriistäjä vai voisiko opettaja tulla enemmän oppilaiden tasolle ja olla enemmän rauhoittavan ja positiivisen kosketuksen kautta oppilaiden kanssa vuorovaikutuksessa.

Kosketuksen yksilöllisen ulottuvuuden opettajat tiedostivat hyvin. Heille yksilöllinen ulottuvuus näyttäytyi tietona siitä, että oppilaat kokevat yksilöllisesti kosketuksen, mutta myös siinä, miten merkittävänä he itse kosketusta pitivät. Opettajat aineistossani korostivat oppilaantuntemusta, kun kertoivat ketä koskettavat ja milloin, Oppilaantuntemukseen voidaan liittää kosketuksen yksilöllinen kokemus eli opettajilla oli jo ennestään jokin käsitys, kuka hyötyy kosketuksesta ja kuka ei. He myös tarkkailivat oppilaiden ulkopuolista olemusta, kun tekivät päätöstä koskettamisesta tai koskematta jättämisestä. Osa opettajista osasi myös erotella oppilaiden kokemuksiin syiksi esimerkiksi perhetaustan merkitykset. Yksi opettajista kertoi, miten jotkut ovat jo kotona tottuneet olemaan lähellä ja tietävät, että kosketukseen ei sisälly

mitään väärää. Opettajat toivat myös esiin, miten oppilaan aistiyliherkkyys tai muut yksilölliset ominaisuudet vaikuttavat kosketuksen kokemiseen.

Kinnunen (2013, 189) kuvaili kosketuksen yksilöllistä kokemusta, miten hyvältä hyväilevä ja hellä kosketus tuntuu. Se voi lohduttaa, piristää sekä rohkaista meitä. Koskettamista voidaan opetella läpi elämän ja jotkut oppivat kosketukseen vasta vanhoilla päivillään. Kosketuselämäkerrat kuitenkin aloitetaan jo lapsuudesta, josta muistetaan erilaiset kosketuskokemukset.

Omassa aineistossani opettajien näkökulmasta kosketuksen yksilöllinen ulottuvuus näyttäytyi merkittävänä, kun he toivat esiin omia ominaisuuksiaan ja kuvailivat kosketuksen merkitystä opettajuudelleen ja koululle. Osa opettajista korostivat, miten kosketus on heille luonnollinen osa vuorovaikutusta ja miten on ”halailijatyppi”. Tällöin kosketus koettiin olevan luonnollinen osa myös omaa opettajuutta ja sitä arvostettiin. Yksilöllinen ja yhteiskunnallinen ulottuvuus opettajien näkökulmasta oli ristiriidassa silloin, kun haastateltavat toivat esiin uutisoinnin ja julkisuuden vaikutuksia. Opettajat tiedostavat, että kuvaamiseen ja materiaalin leviämiseen on olemassa koko ajan mahdollisuus ja tämä on saanut heidät tietoisemmiksi omasta kosketuksesta. Opettajat ovat pohtineet, saako tai kannattaako nykyään koskettaa. He ovat joutuneet punnitsemaan, onko oma ja hyvää tarkoittava kosketus sen arvoista, että voi itse joutua vaikeuksiin, jos se siitä tehdään vääriä tulkintoja.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Fenomenografian kuuluessa laadulliseen tutkimukseen on hyvä tarkastella laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Tutkija tekee aineiston pohjalta fenomenografiassa subjektiivisen tulkinnan, jolloin on aiheellista pohtia, kuinka uskollisesti tulkinta on aineistoperustainen. Luotettavuuden kannalta oleellista on se, että miten tutkijan tulkinta on uskollinen aineiston käsitysten eroavaisuuksille sekä kategorioiden väliset keskinäiset erot. Kategorioiden keskinäisillä eroilla käsitetään erilaisten esiintyvien käsitysten huomioimista ja edustettavuutta eli kategorioiden ei tulisi olla päällekkäisiä. Tutkijan tulkinnan uskollisuus aineiston käsitysten

eroavaisuuksille tarkoitetaan sitä, miten eri käsitteet huomioidaan ja miten niiden edustettavuus tunnustetaan. (Huusko & Paloniemi 2006, 169.)

Kokemuksen tutkiminen on haastavaa, koska sen tutkinnassa yhdistyvät yhteisöllinen ja yksilöllinen ulottuvuus, tajunnallisuus ja muut osapuolet. Ihmistutkimuksessa kokemus on usein kuvattavasta ilmiöstä vain yksi ulottuvuus (Tökkäri 2018, 81.) Tämän perusteella voidaan ajatella, että tutkimukseni tarjoaa rajallisesti tietoa opettajien kokemuksista liittyen kosketukseen oppilaiden kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta. Pro gradu -tutkielman laajuuden rajallisuuden vuoksi keskityin käsityksiin ja kokemuksiin. Tutkimukseni ei esimerkiksi kattavasti avaa näiden taustalla vaikuttavia tekijöitä tai käsittele ympäristön vaikutuksia.

Empiiriselle tutkimukselle tunnusomaista on se, että tutkimusta ohjaa nimenomaan tiedonintressi, joka tekee mahdottomaksi sen, että tutkija lähestyisi aihetta ilman ennakkooletuksia. Tämänkaltaisesta ennakkooletusten tiedostamisesta ja huomioimista käytetään nimitystä kriittinen itsereflektio sekä hallittu subjektiviteetti. (Huusko & Paloniemi 2006, 166.) Tunnistan hyvin omasta tutkielmastani sen, että kiinnostus aihetta kohtaan on ohjannut minut tutkielmani pariin. Minulla on aiheesta ennakkooletuksia sekä teorian että käytännön kokemusten pohjalta. Nämä minun tulee tutkijana tiedostaa, jotta ne eivät ohjaa omaa tutkielmani kulkua.

Analyysissä minun tulee tutkijana huomioida se, että aihe voi olla joillekin arkaluontoinen. Arkaluontoisuuden takia nämä opettajat eivät joko ole halunneet osallistua haastatteluun lainkaan tai itse haastattelussa ei ole halunnut avata kaikkia kokemuksiaan. Tutkimukseni käsittelee kuitenkin henkilökohtaisia asioita ja omia kokemuksia, joita haastattelutilanteessa ei välttämättä halua tuntemattomalle tutkijalle avata.

Aineistoani koskevassa eettisyydessä olen huomionut haastattelemani luokanopettajat. Haastatteluun osallistujat saivat itse päättää osallistumisestaan. Olen kysynyt heiltä luvat haastattelujen äänittämiseen. Heillä on tutkimuksessani täysi anonymiteetti eikä mitään henkilöllisyyttä paljastavia tietoja ole mukana tutkimuksessa. Olen nimennyt heidät neutraalisti numeroiden heidät. Jokaisella haastateltavalla on ollut oikeus lopettaa haastattelu, jos heistä on

siltä tuntunut ja he ovat itse saaneet määritellä vastauksensa. Haastattelut olen toteuttanut rauhallisessa ympäristössä, jotta jokaisella haastateltavalla olisi hyvä olo osallistua haastatteluun. Ennen haastatteluita olen kertonut tutkimukseni aiheesta ja haastattelun kulusta, jotta haastateltavilla olisi turvallinen ja luottava olo kerto omista kokemuksistaan ja käsityksistään kosketuksesta osana oppilaiden kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta. Turvallisen ja luottavan ympäristön luominen oli erityisen tärkeää, sillä aiheen ympärillä on ristiriitauksia ja esimerkiksi sukupuoleen kohdistuvia ennakko-oletuksia uutisoinnin ja muiden tutkimuksien kautta.

6.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tutkimukseni tulosten perusteella voidaan todeta, että opettajat antavat kosketukselle arvoa koulumaailmassa ja monelle se on iso ja merkittävä osa opettajuutta. On myös niitä opettajia, jotka erottavat kosketuksen erilleen opettajantyöstä ja koulumaailmasta. Tähän voidaan liittää kysymys siitä, nähdäänkö koulu enemmän tietojen opettamisen paikkana vai laajemmin vuorovaikutuksen ja toisten huomioimisen kohtaamisena, jossa opettaja toimii esimerkkinä. Toki kosketukseen voidaan liittää myös oppilaan tarpeen näkökulma: jotkut oppilaat tarvitsevat ja hakevat turvallista kosketusta aikuiselta ja kenties jollekin oppilaalle opettaja voi olla se aikuinen, keneltä sen saa. Tässä korostuu kosketuksen vuorovaikutuksellisuus eli opettaja ei yksin tee päätöstä, milloin kosketusta tapahtuu, sillä se voi tulla myös oppilaan puolelta. Tähän opettaja voi joko vastata tai itse asettaa rajat ja tehdä ne näkyviksi oppilaille.

Keskeisenä havaintona aineistostani tuli esiin, miten uutisointi, media ja kuvattavaksi joutuminen ovat saaneet opettajat varovaisemmiksi ja tietoisemmiksi omasta toiminnastaan. Tätä kautta kosketus hahmottui monen mielessä enemmän varottavana asiana, kuin positiivisuutta ja turvallisuutta lisäävänä asiana. Opettajilla oli pelko oman asemansa ja turvallisuutensa puolesta ”jos joku väärää tulkintoja tilanteesta”. Tämä luultavimmin heijastuu myös kosketuksen laatuun ja määrään koulumaailmassa.

Jatkotutkimusmahdollisuuksia aiheella on varmasti vielä laajasti. Nykyaika ja teknologia itsessään varmasti asettavat kosketuksen erilaiseen asemaan kuten myös lisääntynyt etäopetus. Koulu muuttuu ja ihmisten välinen vuorovaikutus siinä mukana varmasti kokee samalla muutosta. Laajempaan tutkimukseen olisi varmasti mielenkiintoista ja antoisaa, jos tutkittaisiin samassa ympäristössä sekä oppilaiden että opettajien kokemuksia ja käsityksiä kosketuksesta, jolloin voitaisiin yhdistää ja vertailla tuloksia. Nykyiset tutkimukset ovat keskittyneet nimenomaan joko opettajien tai oppilaiden käsityksiin ja kokemuksiin. Tällaisen tutkimuksen kautta saataisiin laajemmin tietoa, miten kosketus juuri tänä päivänä rakentuu koulumaailmassa.

Toivon, että kosketusta koskevaa tutkimusta laajennettaisiin enemmän ja kosketuksen merkitystä korostettaisiin jo opettajakoulutuksessa sekä aiheesta olisi tarjolla jatkokoulutusta. Nykyisellään opettajakoulutuksessa on omien oppilaan koskettamista omien kokemusieni ja aineistoni mukaan käsitelty negatiivisten puolien käsiin. Opettajakoulutuksessa on tuotu esiin varovaisuus, sukupuolen vaikutukset ja kiinnipitotilanteet. Vastapainona tälle olisi hyvä myös korostaa kosketuksen merkitystä ja sen positiivisia vaikutuksia. Kosketus on luonnollinen osa vuorovaikutussuhteita ja kosketusta tapahtuu läpi elämän. Mobergin (2007) tutkimukset ovat osoittaneet, että kosketuksella on yhteys rauhoittumisjärjestelmäämme. Tätäkin näkökulmaa olisi syytä korostaa nyky-yhteiskunnassamme, jossa viime aikana on ollut paljon esillä opiskelijoiden stressin määrä. Ehkä rauhoittavan kosketuksen ja sen yhteydestä rauhoittumisjärjestelmäämme olisi hyvä tuoda mukaan tähän keskusteluun. Tämän lisäksi koulu ja opettaja voivat olla jollekin oppilaalle ainoa paikka, joka tarjoaa mahdollisuuden turvalliseen kosketukseen ja sen oppimiseen. Turvallisen ja positiivisen kosketuksen merkitystä olisikin syytä korostaa. *”Oon sitä mieltä, että kyllähän koulu muuttuu paljon kylmemmäksi paikaksi, jos täällä ei kosketusta sallittaisi missään kohtaa eikä tilanteessa.”* Näihin haastattelemi opettajan sanoihin on helppo yhtyä.

LÄHTEET

Andrzejewski, C. E. & Davis, H. A. 2008. Human contact in the classroom: Exploring how teachers talk about and negotiate touching students. *Teaching and teacher education*, 24 (3), 779-794. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0742051X07000364>

Cekaite, A. 2015. The coordination of talk and touch in adults' directives to children: Touch and social control. *Research on Language and Social Interaction*, 48 (2), 152-175. <https://doi.org/10.1080/08351813.2015.1025501> (Luettu 16.10.2022.)

Enäkoski, R. & Routasalo, P. 1998. *Kosketuksen voima*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Finlex. Lastensuojelulaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P2>

Finlex. Suomen perustuslaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P7>

Finlex. Yleissopimus lapsen oikeuksista.

https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Guéguen, N. 2004. Nonverbal encouragement of participation in a course: The effect of touching. *Social Psychology of Education*, 7 (1), 89-98.

<https://doi.org/10.1023/B:SPOE.0000010691.30834.14>

Hall, J. A., & Veccia, E. M. 1990. More" touching" observations: New insights on men, women, and interpersonal touch. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59 (6), 1155-1162. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.59.6.1155>

Huusko, M. & Paloniemi, S. 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus* 37 (2), 162-173.

Johansson, C., Åberg, M. & Hedlin, M. 2021. Touch the children, or please don't—Preschool teachers' approach to touch. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 65 (2), 288-301. <https://doi.org/10.1080/00313831.2019.1705893>

Kallinen, T. & Kinnunen, T. 2021. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (ylläpitäjä ja tuottaja). <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/> . Viitattu 20.11.2021

Kangas, T. 2020. Nujuamista ja nojailua: Opettajat koulun kosketuksia kielentämässä. Pro gradu-tutkielma. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/316433/kangas_tuovi_pro_gradu_2020.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Kinnunen, T. 2013. *Vahvat yksin, heikot silytyksin. Otteita suomalaisesta kosketuskulttuurista*. Helsinki: Kirjapaja.

Koskettava koulu 2021. <https://blogs.helsinki.fi/koskettavakoulu/>

Kukkola, J. 2018. Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. Teoksessa J. Toikkanen, & Virtanen, I.A. (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapland University Press, 51-63.

Mazur, S. & Pekor, C. 1985. Can teachers touch children anymore. *Young Children*, 40 (4), 10-12.

Metsämuuronen, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki: International Methelp ky, 81-147.

Opetusalan eettisen neuvottelukunnan kannanotto 2.9.2015, https://www.oaj.fi/contentassets/7319e41ad02946cd99cfa3a437e36a55/kannanotto_fyysisesta_vuorovaikutuksesta_02092015.pdf. Luettu 8.1.2022.

Opetushallitus (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Owen, P. M. & Gillentine, J. 2011. Please touch the children: Appropriate touch in the primary classroom. *Early Child Development and Care*, 181(6), 857-868.

<https://doi.org/10.1080/03004430.2010.497207>

Paulsell, S., & Goldman, M. 1984. The effect of touching different body areas on prosocial behavior. *The Journal of Social Psychology*, 122 (2), 269-273.

<https://doi.org/10.1080/00224545.1984.9713489>

Rautajoki, A. 1996. *Terapeuttinen kosketus*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Saari, Janne 2021. *Kosketus koulussa rehtoreiden silmin*. Pro gradu- tutkielma.

Luokanopettajan koulutus. Tampere: Tampereen yliopisto.

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/124667/SaariJanne.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Schrey, A. & Pentti, K. 2020. Halaamisesta tulee olo et välittää toisesta ja toinen välittää susta”1.-6. luokkien oppilaiden kokemuksia opettajan kosketuksesta. Pro gradu-tutkielma.

Opettajankoulutuslaitos, Rauman kampus. Rauma: Turun yliopisto.

https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/149762/Pentti_Adele_Schrey_Katariina_opinnayte.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Steward, A. L. & Lupfer, M. 1987. Touching as teaching: The effect of touch on students' perceptions and performance. *Journal of Applied Social Psychology*, 17(9), 800-809.

<https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1987.tb00340.x>

Stier, D. S., & Hall, J. A. (1984). Gender differences in touch: An empirical and theoretical review. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47(2), 440–

459. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.47.2.440>

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731,

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P7>. Luettu 7.1.2022

Tainio, L. 2019. Koskettava koulu, ”On paljon mukavampi olla naisopettaja”.

<https://blogs.helsinki.fi/koskettavakoulu/2019/02/13/on-paljon-mukavampi-olla-naisopettaja/>
Luettu 20.11.2021.

Tikkanen, T. 2018. Saa koskea – opettajien mielestä koskettaminen kuuluu kouluun. Opettaja-lehti, s. 14-17. Saatavissa: <https://www.opettaja.fi/digilehti/oa0618/1-166/> Luettu: 21.3.2022.

Tökkäri, Virpi 2018. Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira (toim.) 2018, Kokemuksen tutkimus VI. Lapin Yliopisto paino 2018.

Uvnas Moberg, Kerstin 2007 . Rauhoittava kosketus: oksitosiinin parantava vaikutus kehossa. Edita 2007.

LIITTEET

Liite 1: Puolistrukturoitu haastattelurunko

Haastattelurunko

1. Mitä ajatuksia koskettaminen opettajana sinussa herättää ajatellen vuorovaikutussuhteita oppilaiden kanssa?
  - a. millaisena koet kosketuksen osana omaa opettajuutta?
2. Milloin koskettamista tapahtuu?
  - b. missä tilanteissa koskettamista tapahtuu tai tarvitaan? Kerro esimerkkejä
  - c. missä ympäristössä koskettamista tapahtuu tai tarvitaan? Kerro esimerkkejä
  - d. millaisia muotoja koskettaminen saa? Onko koskettaminen kaikkien oppilaiden kohdalla samanlaista vai miten eroaa?
3. Mitä koskettamisella tavoitellaan? Milloin olet onnistunut?
4. Mitä koskettamisesta seuraa?
  - a. Mitä etuja ja myönteisiä seurauksia koskettamisesta on? Kerro esimerkkejä
  - b. Mitä kielteisiä seurauksia koskettamiseen voi sisältyä?
5. Missä tilanteissa oppilasta ei kosketeta? Miten oppilaat eroavat koskettamisen kokemisessa käsityksesi mukaan?
6. Mitä muuta voit kertoa koskettamisesta opetustyössä?